

*Edvin
Malmsten
Tallinn 1923
nr 1768*

ADU

Nr. 2

12. Jaan. 1923

A. Kivi 1923

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-
ÜHISUS („PÄEVALEHT“)

KÕIGE SUUREM GRAAFIKATÖÖSTUS EESTIS

KOIGE UUEMATE TEHNILISTE
VOIMALUSTEGA SISSESEATUD

TRÜKIKODA

KÕIGE SUUREMAD JA TÄIELIKUMAD ROTATSIOON-MASINAD
KIIRPRESSID JA LADUMISMASINAD. KÕIGE MITMEKESISEM
- - - - - VALIK TRÜKITÄHTI J. N. E. - - - - -

KOIGE TÄIELIKUM, MOOD-
SATE ABINOUEDEGA TÖÖTAV

TSINKOGRAAFIA

VALMISTAB VORDLEMATA HÄSTI, KOIGE KIIREMINI JA KORRALIKULT KÕIKSUGU GRAAFILISI TÖID JA VÕIB SELLEL ALAL OMA TÄIESTI UUE SISSESEADE TOTTU PAREMATE VÄLJAMAA SELLEKOHASTE ETTEVÕTETEGA JULGESTI VÕISTELDA

LITOGRAAFIA

TÖÖ KÕIGE KIIREM JA KORRALIKUM!
!! HINNAD KÕIGE MÕÕDUKAMAD !!

Nr. 2.

12. jaan. 1923.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄIVIL 1-2

KUS ON VAENLANE?

Ed. Hubel.

Kuulus Prantsuse kirjanik Anatole France kirjeldab ühes oma romaanis inglite mässu Jumala vastu. Juba ammu on taevariigis rahulolematuse valitsemas — ja kus ei ole rahulolematust! — seda kasutab Pimeduse vürst ära, teeb hoolega kihutustööd inglite hulgas, korraldab mässulisi vägesid, ja viimaks on asi niikaugel, et otsustav lahing homme algada võib. Öösel näeb aga saatana kurja und. Ta näeb end lugemata-suurte vägede eesotsas suurel lagendikul. Kõik on vaimustuses, kõik on valmis võitlusse astuma. Aga ka taevased väed on peangel Mikaeli juhatusel korraldatud ja saavad käsu esimestena peale tungida.

Algab hirmus lahing taeva lagendikul, mis kolm päeva kestab. Pühas linnas oldakse võidu peale kindel ja oodetakse põnevusega häid sõnumid. Et aga Mikaeli vägedes rohkesti rahulolematut elementi, kes otsustaval silmapilgul vaenlase poole lööb, siis kaldub võit saatana leegionide poole. Taeva väed löövad kõikuma, nende meeolu langeb ja varsti on nad suures segaduses Püha linna poole põgenemas. Ainult riismed jõuavad linna topaasist müüridele tagasi varjule. Lutsifer oma võidukate vägedega on aga kannul ja võtab Taeva linna hirmsa tule alla. Jumal põgeneb maa-alust käiku mööda ja Mikael vannub linnaväega Pimeduse vürstile truudust. See laseb end jumalaks kroonida ja pühad apostlid,

ülempreestrid, usukannatajad ja kõik äravaliitud rahvas laulab lõpmata rõõmus kiitust uuele ilmade valitsejale.

Nüüd hakkab saatana valitsema. Ta jätab Rooma paavsti oma kohale ja ütleb talle: „Minu kirik on igavene ja põrguvõimud ei pea teda mitte ära võitma. Sina oled eksimatu. Kõik jääb endiseks.“ Mis peale paavst maani kummardades vastab: „Kiidetud olgu Sinu nimi, Sinu riik tulgu, Sinu tahtmine sündigu“ jne.

Ja saatana naudib tänu ja kiitust, mis temale, nagu kõigile valitsejale, tema tarkuse ja vägevuse eest osaks lastakse saada. Inimeste kannatamist ja surma peab ta oma vägevuse õnnistavaks mõjuks. Ohriveri on talle armsaks viirukiks. Viimaks laseb ta end eelkäija kombel kolmes isikus välja kuulutada.

Aastasajad lendavad sekundidena ja kui uus ilmade valitseja kord pilgu alla sügavusse heidab, näeb ta seal oma vastast, keda aהלisse lasknud panna. Nüüd on tema vastane see, kes inimestele ja nende kannatustele lähedaseks saanud, kes inimeste viletsusele kaasa tunneb. Äkitselt tõuseb saatana troonilt ja lendab läbi õhu maa poole, et inimsugu õpetada ja trööstida.

Sel silmapilgul ärkab ta üles ja pühib kurja une järele highi otsalt. Siis ütleb ta oma nõuandjatele:

„Jätkem taeva allaheitmine. Sõda sünni-

tab jälle sõda ja võit kaotust. Võidetud jumal saab saatanaks ja võitja saatan jumalaks. Hoidku mind saatus niisuguse osa eest.“

Ja edasi seletab saatan, et sellest mingit kasu ei ole, kui tema vägev vastane, kuri vaim Jaldabaoth (sest saatan peab oma vastast Jehoovat ehk Jaldabaothi kurjaks vaimuks) alla on heidetud, aga inimeste südames edasi elab; kui inimesed endist viisi kadedad, vägivallahimulised, riikad ja ahned on. Meie peame aru saama, et võit on vaim ja et vaenlane meis enestes on ja seal talle kallale tuleb tungida.

Nii jutlustab Anatole France, suur jumalavastane, poliitiliste vaadete poolest kommunist.

Kellele ei ole need tema sõnad õpellikud!

Kõige esmalt küll kommunistidele, nii hästi meil kui ka mujal, iseäranis aga Venemaal. Seal on kõige suurem näide maailma ajaloo antud, kui kurjasti võitu võidakse tarvitada, kui võit ei tähenda vaimu võitu, kui kõige suurem vaenlane võitjais endis peitub ja neid valitsemiseks ning võimu tarvitamiseks kõlbmatuks teeb.

Aga see Prantsuse kirjaniku sügav elutar-

kus peaks ka kõigile meie ja muude maade kodanlistele parteidele ja võimupüüdjatele isikutele õpetlik olema. Missugune partei ei kasuta meil ära rahulolematust ja kes meie poliitikat tegelastest ei luba võimu püüdes rahvast õnnestada! Aga juba oleme lühikesel iseseisvuse kestvusel näinud ühe kui teise partei valitsemist ja juba on mitme tegelase õige pale avalikuks tulnud. Juba on selgunud, et iga partei võit ei ole kaugeltki üleoleva vaimu võit ja mõnegi partei kõige suurem vaenlane peitub temas eneses.

On praegusel poliitika ja politiseerimise ajajärgul tänamatu ülesanne kõnelda vaimust, siseimisest väärtusest ja sisemisest vaenlasest. Isegi kirik ei usu enam nähtavasti vaimu võidusse, kipub poliitikasse uppuma ja otsib enesele välimisi tugesid. Eks ole siis aeg ilmalikkudel vaimu kõikevõitjaks kuulutama kakata ja vaimulikkudelegi meele tuletada, et nende vaenlane uskmatute hulgas, vastaste parteides ega parteitegelastes ei peitu, vaid nende, vaimulikkude eneste ridades, neis enestes. Rahvahääletamine ega seadused usuõpetuse kooli viimise kohta ei tähenda ega otsusta kiriku ja tema õpetuse võitu, kui selle õpetuse vaim võidule ei ole pääsenud.

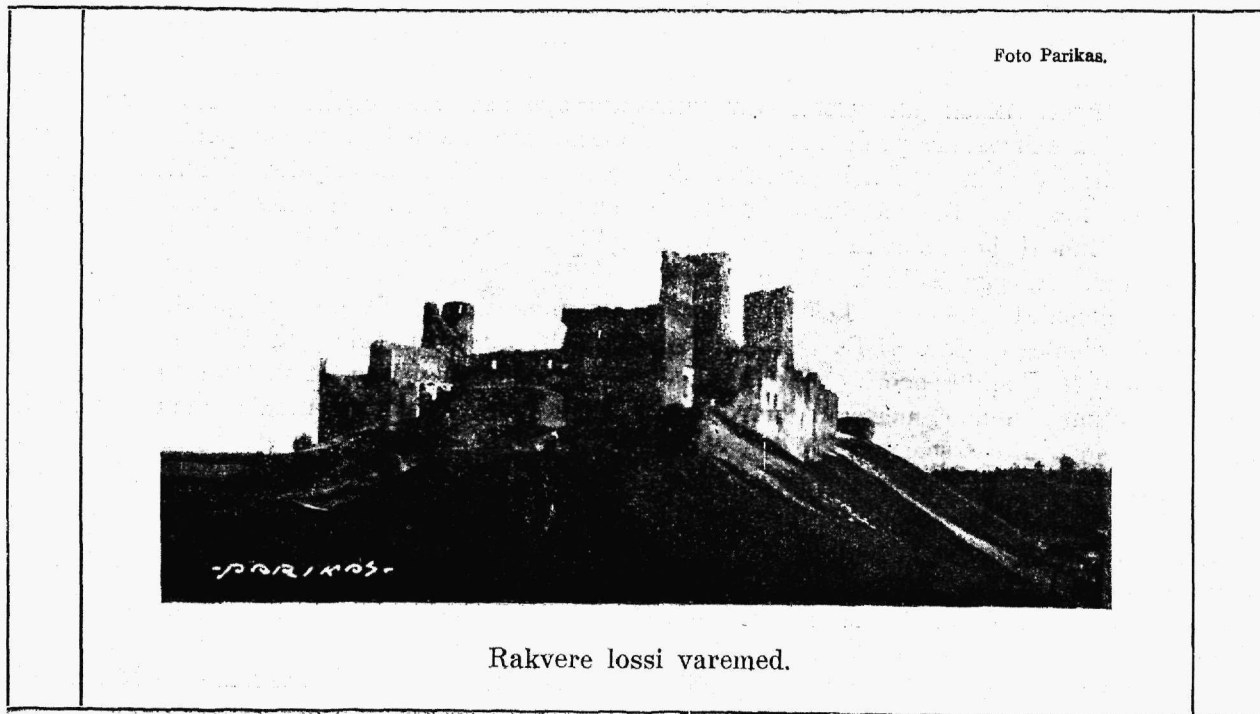

Foto Parikas.

Rakvere lossi varemed.

TANTSIJA.

J. MÄNDMETS.

Tema nimi oli Leeni ja ta kasvas üles linna põhjapoolsemas aguli servas. Seal asuvad elanikud elatuvad voorimehe ametiga, vürtsipidamisega, salaviinamüümisega, kalasuitsetamisega ja igasuguste juhuslike töödega. Aguli maju piiravad heinamaad, kus küünides hilisügisel elutsevad taskuvargad, tagaotsitavad kuritegijad ja teised niisugused isikud, kellel just lõbus ei ole kokku puutuda politseiga.

Leenit võis lapsest peast näha alati uulitsal

Kui rasked sõjaajad lõppesid, ärkas meie rahvas nagu surve alt ja hakkas — tantsima. Pandi käima mitmed tantsukoolid, kursused, peeti siin ja seal sageli tantsuõhtuid, millest osavõtmine alati oli ülielav. Perekondades ei saanud noored tütarlapsed enam muul viisil kõndida kui ikka rütmilises hõljumises ja tihti tõsteti uulitsal wibutades käsi.

Tantsus oli kõne, mõte, tants näis olevat ainuke ja õige elu eesmärk.

Foto Parikas.

Eesti maastik.

ja aednikud kinnitasid sageli, et keegi paremini ei osata kaalisid varastada, kui see saatana laps. Kui ta aga sirguks neiuks, siis ütlesid aguli noormehed: Ta on üks kuradi tüdruk!

Veel nägin Leenit pärastpoole sadama lähedal olevas meremeestemajas, kus oli korraldatud kord tantsupidu, siis ühel pühapäeva õhtul Lasnamäel rahvast ümberpiiratud tantsuplatsil, siis kord Karja uul. kahe vangivahi saatel kohtuhoone poole ja siis kadus ta mu silmaringilt.

Nüüd astun oma jutustuses paar sammu tagasi.

Tihti tulid meile võõrsilt kuulsused, maksid pöörast hinda avarate saalide eest, aga pistsid selle juures oma tasku veel pöörasemaid summasid. Ajalehed tõid pikki arvustusi plastikast ja balletist, nii et oleme ajajooksul omandanud õige laialdased teadmised sellest kõrgest kunstist.

Seal ilmusid ühel päeval suured kuulutused müürilehtedele. Nende sisu oli järgmine:

Ilmakuulus tantsijanna Ljolja Abertshana Maresa tuleb Tallinna ja astub üles „Estoonias“ 26. veebruaril. Ainuke ülesastumine Eestis artisti oma genre'ist. Eeskavas on muuseas: püramiidide muumiate tants, püha Apis'e tants,

Semiramise kojaneitsi Siraida tants, raske Jamaika surmalibrika tants jne.

Paar päeva enne 26. veebr. ilmus pikk kirjeldus L. A. Maresa suurtest võimistest ja põhjatu kuulsusest kohalikkudes lehtedes. Tema pärast olevat Norra Sahib ja üks Jaapani prints mitukorda kahevõitlusel käinud, keegi õhusõitja olevat ta pärast 7643 meetri kõrguselt läbi pakside piksepilvede alla laskunud. Ta jalgades olevat jumalik võime ja ükski inimene ei olewat veel ilmas oma puusade ja rindade liikumisele suutnud seda plastilikkust anda, mis võimalik Maresal. Ta hommikumaa saladuslised tantsud on äratanud khedivede, marashade, shahide ja beide juures suurt tähelepanu. Ta olevat ühe Araabia vürsti ja Kaukaasuse naisterahwa tütar ja ta esinemise puhul Euroopas olla mitmed kroonitud pead annetanud talle kõrgeid aumärkisid.

Sellel kirjutusel seisis all: Teatribüroo.

Rahvast oli 26. veebruaril Estonias murdu. Jala, voorimeestega, autodega, piletitekassade ees pikad närvlikkude ootajate sabad. Kohevil kergetest kobra-, nirgi-, rebase- orava-, isegi jänese ja kassinahka kasukatest, koorusid valla pooleldipaljad, tungil täistopitud rinnad, lihavad käsivarred, rammusad turbasturjad. Mõõdukal sammul, läbi kitsaste loorkleitide oma kehasid avalikult demonstreerides, astusid mööda treppi üles täiskasvanud daamid, kuna nendest mööda jooksid noored lühikesis rõivis tütarlapsed argset, vilkalt nagu praegu metsast kinni püütud kitsetalled. Riitumisruumi täitis veebruarikuu külma ja mitmesuguste Prantsuse õlide ja Inglise seepide lõhn segatult. Kuuldus jutukõmin, tagasihoidud naer ja teravad häälepisted. Tuli ka ette vanu läbipõlenud abielupaarisid, kes läksid üles trepist hoolsalt toetades teineteist. Aga nende silmist leegitses midagi tunnistuseks, et tuli veel leiab veidi söödamerjaali ometi ehk oksa kohastki.

Algas tants.

Näitelavale astus sinikasmusta riidega kaetud olevus. Mis ta õieti oli, mees või naine, ei võinud alguses ütelda. Ta oleks võinud olla mõlemad, ehk jälle mitte kumbki. Siiruvirulistes kintspükstes, nagu kaetud mingisuguse lillelise rätikuga ja nii astus ta pikad sammud, tegi teravad, järsud liigutused, kuna muusika mängis mingisugust ühetoonilist lamedat viit.

Pärastpoole viskas ta ära rätikud ja nüüd võis näha ta paljast kõhtu, tumeda-värvilist ja süsimustade kulumudega nagu. Muusika võttis kiirema tempo, toonid tihenesid ja tantsija liikumised muutusid elavamaks, vilkamaks. Ta hüppas, surus ette pruuni kõhu, kust paistis päris harilik inimese naba, sirutas käsi, langes maha, küünitas kaugele tugevad reied jne. Mis ta kõik

tegi, seda on ju raske kirjeldada. Igakord lõpetas ta tantsu tormiliste, otse mõirgavate kiiduavalduste saatel ja mitmel mattis peale-tulev kõhahoog „bis, bis“ hüüded.

Ma ei saanud vaadet kõrvaldada tantsijalt. Midagi oli ta näos, mis mind sidus, köitis, olgugi et ma seda isegi aru ei saanud. Olgugi täitsa võõras tõug, nii pruun nägu, nii kimarad juuksed ja süsimustad silmakulmud, aga midagi oli siiski, mida olin ennemalt näinud. Kus? Millal?

Kuid kõigest mõttepingutusest hoolimata ei leidnud vastust.

Riieteruumis ootasin järge. Tugevas tungis pigistati külg külje vastu.

„Kuradi tüdruk, tegi omale täna õhtu ilusa otsa“.

„Ei mina poleks Leenist seda uskunud“.

„Kas ta on siis tantsu ka õppinud“.

„Kuula nüüd. Elasime mullu seltsis Peeterburis. Käis mööda kõrtsisid altkäe paberossid müümas ja tegi punakaartlastele silmi, aga nüüd äkitselt niisugune Ljolja, et lase aga olla. Kuradi tüdruk!“

Need olid kaks noormeest, kes mu kõrval nii kõnelesid.

Mulle lõi nagu puuga pähe. Nüüd ma tean, miks ta näojooned mind köitsid. Nüüd ma tean. See oli ju Leeni nägu. Aga ei või olla — siin peab olema eksitus. Kuidas oleks see võimalik?

Olgu et kogu see lugu minule hoopis vähe korda läks, olgugi et see täitsa ükskõik on, kes tantsib, kas mõni tõsine või järeletehtud Maresa, kuid ometi ei saanud ma rahu. Midagi nagu tungis minus peale, selles asjas tõele jõuda.

Järgmisel päeval töid kohalikud lehed pikad arvustused Maresa tantsust.

„Koidupasun“ tähendas muuseas, et Maresa tants ei ole ballett, ei plastika, vaid midagi hoopis uut, midagi, mis surnust üles tõusnud ja meile, kes aastatuhanded pärast seda elame, võõras ja isegi arusaamata. Aga ometi — see mis võlus vanu egiptlasi ja astüürlasi, võib ka meid jne“.

Ajaleht „Ehavile“ kuulus ja laialt tuntud arvustaja Emil Kergekoiv tähendas muuseas: Eks te pannud hästi tähele tantsija jalgu ja kõhulihakseid. Taevas, mis need kõhulihaksed võivad kõneleda — terved romaanid inimesu kurbtustest ja rõõmudest. Kahju — et meil nende lihaksete keelt veel nii vähe mõistetakse. Kuulus tantsija on selle omandanud Jamaika saare metsrahvastelt aastate kõige visama harjutuste ja teravamate tähelepanemiste varal. Seal kõneleb see metsrahvas pikad kõned just kõhulihaksete mänguga.

Kurat võtku — aga need näojooned ja nende kahe noormehe jutt!

Olgugi et ma neid viimaseid juba panin naeruks, aga ometi ajas mind midagi taga ja nii võimsalt, et käisin uulitsal pea norus, nagu suur mõtleja ja tõetsija kunagi.

Ja ma jõudsin niikaugele, et teada sain tantsija aadressi ja isegi nii suuresti sõandasin, et astusin ta juure sisse. Taevake — selleks arvasin välja mitukümmend vabandust, olgugi et nad kõik näisid mu eest õige naiivsed. Aga küllap juba läheb ja pealegi tõukas mind vastupanematu võimsalt mingi tung.

Issand — kas tõesti tema? Ta ei olnud pruun, silmakulmud olid valkjad ja mu ees oli seesama, keda tundsin kuradi tüdrukuna.

„Teie, Leeni, aga kuidas — kas Teie...“

Ta tundis mind. Hakkas suure häälega naerma.

„Kas Teie tundsite mind ära?“

„Ei — seda ma ei tea ütelda. Aga see olete ikka . . .“

„See tantsija. Seda küll. Tegin üsna kena otsa. Nagu olete lugenud, nad soovivad, et veel teise õhtu annan. Ma tantsin veel.“

„Aga kuidas lehed kirjutasid, teie, teie olla . . .“

„Ah jätke nüüd. Millal nemadki on käinud Indias ja Araabias: Aga soovite vahest tass kohvi biskviidiga? Valmistatakse üsna maitsevad — pole vigagi. Soovite klaas veini? Mida joote?“

Ma joon — ükskõik — kurat võtku!

ÄIKESE ÖÖ.

Jaan Kärner.

1.

*Ei saanud und, ei kinni silma,
Öö aknast vaatas pigimust,
ja kaja kauge rajuilma
mu kõrva kostis. Pimedust
aeg ajalt löikas välgu nuga,
pilvkangast sürtsuv vosvorsuga
kui raudseil teljil kokku löi.
Torm lähemale äikest tõi,
kuid siiski eemalt mööda kandis.
Vaid ülal mürises ning laas
mu ümber kõmas. Põras klaas,
mu aknal, teisalt vastust andis
öö põhjatuma tühi haud.
Toa nurgas võõralt naksus laud.*

2.

*Ei tulnud und. Kui võõras käsi
end voodi kohta sirutas,
ja pures miski aju säsi.
Ent väljas äike virutas
kui peeneid kive vastu seinä,
ja kahistades kuiva heina
tuul ümber onni ringi käis.
Ma mõtlin: aeg on jälle täis,
et minna siit. On tähe näidand
sel tunnil Jumal, tema sõrm.
Ta hingeõhku hingab põrm,
on tema taevast tule läidand.
Ma avan akna. Tüümiseb
öö lakkamata. Ümiseb*

3.

*koer unes. Öhu karskne puhang
lööb näkku mulle, lõhnust tiin.
On ära vajund vihma uhang.
Mõnd harva piiska poetab siin.
Ma vaatan üles. Pilve järgi
pilv mööda ruttab. Männi pärgi
tuul painutab. Ent kaugemal
on miski teoksil. Kõminal
sääl keegi raudsel vankril rühib,
ja rändab valgus kollane
ta kaasas kohal metsade,
aovalu horitsondilt pühib
ja viskleb nagu eksind vaim.
Jääb selle õudse ilu aim*

4.

*mu hinge, keeran akna juurest
ja süütan küünla. Vaatlen tuld,
mis vabiseb, ja mõtlen suurest
ning kaugest ilmast. Kodu muld,
mu vennad, õed, te andke andeks!
Ei taha teile olla vandeaks,
ei segada te kallist und.
Näib minevik kui paene kund,
näib tühi elu, iga mõte,
mis mõeldud seni, viljatu.
Ma ära lähen, hüljatu.
On, sõbrad, teie ettevõtte
ju vara küllalt õnnestand.
Hää seegi! Rahu kallim and,*

5.

mis meile antud. Vahin tulle
ja mõtlen minuti—see kõik.
Nii väike, tähtsusetu mulle
sel tunnil vabaduse võik
tuld süütav ratsu, keda orjand
te olete. Ma kokku korjand
töö tulemused: lahtised
need õhku heidet ebemed.
Ei inimene parem saabu,
kui süda metsalise jääb,
ja vaimu kõrge puhang lääb
kui tuul. Näed värisevat haabu —
kust tuli see ja kuhu kaob?
Aeg kulub pikka. Seinal taob

6.

kell vana. Lükkan ukse lahti
ja astun välja. Kahiseb
öö ringi. Ülal täht peab vahti,
all peni. Okstes sahiseb,
ja tagmal pilved pooleks lõikab
väik sinine. Hää! kume hõikab
ja teine vastab kusagil.
Suur Jumal kõneleb, ja lill
mu aias lõhnab. Tunnen: keegi
sel tunnil liigub ligidal.
Ma hüüan. Kostab värinal
vaid kauge mets. Pea koidu leegi,
ma mõtlen, süütab hommik uus,
ja astun sammu. Veereb kruus

7.

mu jalge all, ja puudutatavat
ma aiman õlga võõrast kätt.
Oo ei! Need hääled luilutavad,
ma mõtlen, liigub udu rät, ja
keeran tupp. Küünla vaha
on põlend poolde, tilkund maha
kui poolde aastad tilkund mu.
Näib, nagu oleks vilkund ju
toas võõraid silmi. Avan kapi
ja vana viina välja toon
ning vana piibli. Sõõmu joon
ja teise loen. Jeesaja sappi
madeira vaimu pühendan.
Nii oma aega lühendan.

8.

Ja vilgub küünal, paberossi
suits tule ümber ringe teeb.
Ja kohal Arieli lossi
Jehoova põlev viha keeb,
vaen lõõnud leeri linna sõrva.
Te aastad pange aasta kõrva
ning pühiks ohvreid nülgige.
Kuid ahastusi jälgige:
te peate mullast kõnelema
ja põrmust häälel madalal
ja nõia häälel mulla all
ja nutul põrmus põmisema.
Jehoova kallab rasket und
te pääle, kuni saabub tund.

9.

Õõ kulub. Lailab akna taga
ju hommikune häälestik.
On taevas selgind, pikne vaga.
Toas vahakarva videvik.
Ma keeran lehti. Ahasveerus
ja Esther kire tunton keerus
mu ette ilmund udu seest
Su, Esther, ihu hinna eest.
viis tuhat üle seitsme kümne
said juudid tappa vaenlasi,
ning vana kuning muheli,
et juudid talle laulsid hümne,
kui lahtund kättetasu jonn.
Ah, sellest villand mulle on!

10.

Pää väsind. Helgib akna lühe.
On läbi põlend küünla niit.
Kaks kirja kirjutana, neist ühe
mätseenile, et saada siit.
Siis heidan sängi. Uni raske
mu võtab hõlma. Vaevalt kaske
veel kuulen väljas mühavat.
Mu kodupaika pühamat
näen tõusva päeva karskes kumas.
Kui ärkan, maailm jälle lai.
Ent ütleb vana talitai,
hirm muldses pilgus kärsitumas,
et olla unes sonind ma.
Ükskõik! Võib unes sonida.

SÀNDOR PETÖFI.¹⁾

P. Olak.

Iseseisvale riiklusele jõudnud, on Eesti haritud rahvuslus endisest suurema aegarusega hakanud tutvust ja sõprust sobitama oma vennasrahvaste Soome ja Ungariga. Seda peetakse tarvilikuks esimesel joonel poliitiliste vajaduste seisukohast. Sest, vastuoksa ühele Ibseni kangelasele, võib ka öelda, et tugev on see, kes teab, et ta ei ole üksinda.

Kuid samasuguse õigusega võib väita, et vastastikkune lähene mine ja tutvumine oma lähemate hõimudega meile kasulik on ka kultuuriliselt ja nimelt meie rahvusliku kultuuri edu seisukohalt. Kasulik esiteks selles mõttes, nagu noore algaja hea vahekord jõukama sugulasega kunagi. Teiseks aga selles, et kultuurilised laenu d alati hõlpsamini realiseeruvad ja suuremaid „praktilisi“ tagajärgi annavad, kui nad tehakse rahvalt, kellele tõuliselt seistakse lähemal. Lisaks, need ei tundu nii väga laenu dena, kui laenu d võhi võõrastelt. Paremaks tunnistuseks sellest on näit. meie kõige värskemadki keelelised laenu d Soomest, mida tuhandet tarvitavad igapäev ilma vähemagi kahtluseta nende Eesti algupära kohta.

Ungariga olid meie tutvuse- ja sõprusedemad enne iseseisvust palju nõrgemad ja lõdvemad, kui Soomega, aga ka kõige viimaste

aastate jooksul on õieti vähe sündinud nende kõvendamiseks. Haritlastegi hulgas ei ulata meil teadmised sellest sugurahvast sagedasti kuigi kaugemale. Rusikavõitlused Budapesti par-

lamendis, Bela Kuhn, Atokajer, Liszti rhapsoodiad — see on enamiste kõik. Ungari ja ungarlaste kultuuriline „nägu“ on meile jäänud pea täiesti tundmatuks.

Põhjused — geograafia ja liig ammu ja põhjalikult lahku läinud ajalooted. Need saavad ka edespidi jääma mõjuvaks takistuseks Eesti-Ungari vastastikkuse lähenemise teel. Loode-tavasti aga mitte ära võitmatuks.

Eriti on Ungari kirjandus meie lugevale publikumile üks tundmatum maa. On loetud Jókaid, võib olla — pisut ka Mikszáthi, on nähtud mõnikord näitelaval Molnári ja Lengyeli, — kuid enamal jaol juhtumistel ikka ilma mõtlemata ja teadlikolemata, et see on Ungari, meie sugurahva vaimline looming. Seda on maitstud kui rahvusvahelist kunstivara, mitte kui rahvuslist, misilmelised viimase kahe

lavateosed tõepoolest ka ei olegi.

Tundmatuist kõige tundmatumaks on aga meile jäänud see, mis Ungari kirjanduses kõige jõulisemat ja uhkemat: S à n d o r P e t ö f i. Tema sajaastase sünnipäeva pidustamine 31. jaanuaril on õieti esimene juhus, mil meie laiemates ringkondades kuulatakse seda nime, — kümned ja kümned aastad pärast kümneid Vene ja Saksa skribente, keda sagedasti ei tunta nende kodumailgi.

Sándor Petőfi.

¹⁾ Kirjandus: Dr. J. Kont, Geschichte der Ungarischen Literatur, Joseph A. Lux, Ungarn, eine mitteleuropäische Entdeckung, Ludwig Hatvany, Das verwundete Land, J. Szekefi, Der Staat Ungarn. A. Szana, Ungarn. Kirjutada ühest luuletajast, ilma et oleks lugenud teda alguskeeles, on sama, nagu kõnele da mingist programmi-muusikast, olles lugenud ainult selle programmi, kuulmata muusikat ennast. Nüisugusena tuleb, kahjuks, võtta ka eelolevat kompilatsioon. P. O.

Petöfi kirjandusline looming on lähedalt seotud ta elusaatusega, sellepärast on raske esimest mõista, ilma et tuntaks teist. See on luuletaja, kelle elu on kõige paremaks kommentaariks ta töödele.

See elu oli lühike, kuid seda vaheldusrikkam. Selle võib kokku võtta kolme sõnaga: viletsus, armastus, surm lahinguväljal.

Sündinud Kis-Körösi alevis, Pesti komitaadis, jaanuariööl 1823. Kõige ungarlikum Ungari luuletajaist, aga sündides kandis Slaavi nime: Petrovics. Ema, slovaak, õppis Ungari keele alles pärast meheleminekut. Isalt, kes kogu eluaja kolis ühest kohast teise, päris rahutu, püsimatu vaimu: Viieteistkümnendaastast oli Petöfi juba kuues koolis õppinud. Aga mitte ainult püsimatus ei takistanud hariduse omandamist, ka vaesus. See läks pea nii kibedaks, et tuli jätta kool ja minna kasarmu soldatiks. Siin oli elu üliraske, sest teenistus käis noorel poisikesel üle jõu ja harimatud seltsimehed narrisid ja pilkasid, kustutasid kiusu pärast küünla, kui ta õhtuti katsus lugeda oma Horatiust. Ainus lootus oli: kui läheb polk Tirooli, siis võib sealt põgeneda Schveitsi — vabade maale. Kuid see unistus jäi täide minemata.

Suur oli, puhtkirjandusliste huvide kõrval, tung teatrisse. Varases nooruses, aga ka hiljem näis näitekunst Petöfi ülema kunstina, sest kõik, arvas ta, mis luule geenius loob, on paljas vari, kui näitleja mäng ei anna talle elu. Kuid vististi puudus tal silmapaistev anne, igatahes, pärast mõnda õnnetut katset lõi ta selle elukutse peale lõpuks käega. Kahjuks aga alles peale selle, kui õnnetu kirk täielikult oli rikkunud ta vahekorra isaga.

Haiguse pärast väeteenistusest vabastatud, katsus jälle õppimist jätkata. Päpa kolleegiumis, kus mõned õpetajad ta vaimuandeid hindasid, hakkas Heinet ja Lenaud lugema, õppis Prantsuse keelt, et ligi pääseda Victor Hugo'le ja Beranger'ile: luges suure vaimustusega Lamartine'i, Prantsuse revolutsiooni ajalugu. Siin sai ühes õpilaste eneseharimise ringis tuttavaks ja sõbraks ka Jókaiaga. Kuid jälle sundis vaesus õppimist katkestama.

Selle järele asus ja nälgis mitmes paigas, muuseas hirmsal külmal talvel 1843 a. Debreczenis, kus pakane ta peaaegu pidi tapma. Elas katusetoa, mille aknasse komitaadi justitiisi sümbolina paistis võllas. „Oled sa olnud Debreczenis, — küsib ta mõni aasta hiljem oma reisikirjades, — oled sa näinud seda kõrbelinna? . . . Kui palju on siin pekki ja nuumatud sigu; aga vaim on siin nii kõhn, nagu need vaesed setukad, kes sikutavad kärü. Kui ostabki siin keegi raamatu, siis ainult selleks, et pakkida sellesse pekki“ . . .

Ja ometi kirjutas Petöfi selles õudses linnas ja vaimutus õhkkonnas mõned oma paremaid luuletustest.

Siit rändas ta siis jala, kimp luuletusi taskus, Pesti; läks tollaegse suurema Ungari luuletaja Vörösmarty juure ja oli päästetud.

„See suur mees, — kirjutas Petöfi pärast, — luges mu laule, ja tema soojal soovitusel andis „Rahvusklubi“ nad välja. Ma sain raha ja nime.“

Selle esimese vihu ilmumisega (1844) tuli lõpp suurele ainelisele viletsusele. Harva on ühe noore algaja debüüt äratanud nii suurt tähelepanu. Leiti vaimustusega, et Ungaris on tõusnud esimene luuletaja, kes oskab rahvalikku sisu valada peenesse kunstilisse vormi: kes laulab otse rahva südamest, kuid uhkemalt ja kõlavamalt, kui kunagi kuulnud enne. Petöfi vabatest rütmidest, millede kusagil ei tundu vööra mõju või koguni teadlikku järeloomamist, milledest nagu peeglist paistis vaese õppuri, nälgiva komediandi, soldati ja armunud noormehe elu, ammutas iseäranis noorsugu seda, mille järele ta senini oli janunenud.

Arvustus, tol ajal veel liig tugevalt klassika eeskujude mõju all, leidis mõndagi laita: varsti näis talle liig vähe viilitud, mõned rahvalikud üteldused tundusid liig julgetena õrnadele kõrvaldele. Kuid suuremad kirjanikud, eesotsas Vörösmarty, nägid noores luuletajas suurt annet, kellele lubatud on luua ise oma seadus, vormeja kellele sellepärast läheneda ei tohi hariliku küünarpuuga.

Esimesele vihule järgnesid pea mitmed teised, millede hulgas iseäralist tähelepanu väärilugulaul „Kangelane János.“

Uued lüürilise loomingu allikad avanesid noorele luuletajale iseäranis ta tunnetes naiste vastu. Petöfi välimus ei olnud ilus, ennem inetu: kõhetu keha, palavikuse säraga pilk. kohutavalt suur kõrisõlm, pikk kael, kõrged palenukid, tedretähtis nägu, kare, kohevil juuks. See kõik ei olnud kaugeltki soodus südamate võitmiseks, ja ometi tuksus selle ebameeldiva koore all armujanunev süda, kuumem ja kirglikum kui ühelgi salongi Adonisel. Ta võttis kergesti tuld, ei suutnud aga ise sütitada, ja nii oli ta armujoovastus sagedasti segatud mõruda rahuldamatuse ja mahajätuse tundega. Taevani hõiskav, sealsamas aga jälle surmani kurb. Need vastolud on jätnud sügavad jäljed ka ta armastuse lüürikasse, mis läbib kogu tunnete skaala kõige õndsamast õndsusest —

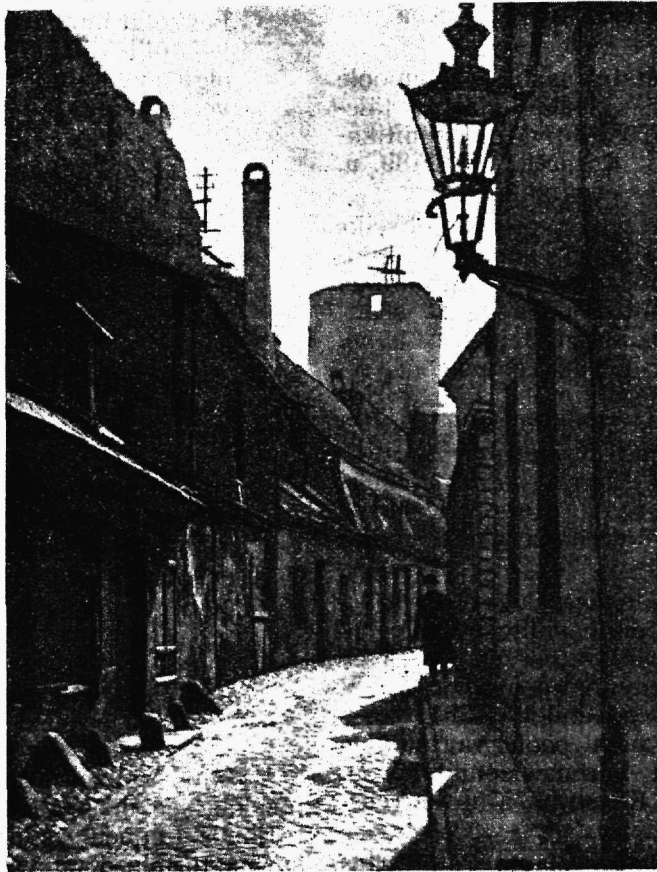
„Põõsas värahtab, sest
talle laskus üks lind,
minu süda ka värahtab,
sest ma mõtlen sind . . .“

üle vaikse resignatsiooni —

„O, neiu, kui mind sa ei armasta,
siis vähemalt luba et armastan sind. . .
Tahan kannatlikult kanda
vastamata armastuse koormat,
nagu jumal-inimene risti,
millele ta lüüakse. . .“

kõige õudsema armukadeduseni —

„Naine tõmbab enda poole mehi
nagu meri jõgesid.
Mis jaoks? Et neid neelata.
Naiselik elajas on kaunis elajas;
mürgijook kuldses karikas.
Ma olen sust joonud, o arm!
Üks sinu kastetilk on magusam
kui meretäis siirupit.
Ent üks sinu kastetilk on tapvam
kui meretäis mürki. . .“

Eesti tofoklubi III võistlus.
Müürivahe tänav. Kapten H. Vaiaveski.

„Heidad ära sa leseloori,
siis heida ta mu kalmule musta lipuna,
ma surmariigist tõusen
kisel tunnil ja võtan ta,
öt kuivatada oma pisaraid sinu pärast,
ees sa mu nii kergesti võinud unusta,
ja et siduda selle südame haavu,
miss ind veel sealgi armastab igavesti. . .“

kõige mõrudama pettumuseni —

Petöfi armastas naisi, iseäranis oma naist,
oma südame suure tulega, eht ungarliku kirega.
Armastus oli talle nagu leib ja õhk, milleta ei
või elada. Sellepärast kirjutab ta abiellu astu-
mise eel Juli Szendveyga ühele sõbrale: „Ma
olen nüüd õnnelik, igaveseks õnnelik“. . . Ühi-
nemine oma armsamaga andis talle nii sügava
õndsusetunde, et surmgi selle kõrval enam ei
paistnud kohutavana: „Siit peale ei ole puu-
särk enam õudne kõdunemispaik, vaid nagu

lõbus lootsik näib ta mulle, mis meid sellest kaunist elust viib ühe veel kaunima kallastele... Nagu ööpikute paar oksalt oksale, nii lendame seal ilmas tähelt tähele, või hõljume üle igaviku mere vaikselt kahe luigena..."

Kuid siiski oli midagi, mis paistis talle veel ülevama ja suuremana, kui armastus. Õnneliku peigmehena kirjutas ta:

„Mu armastusel' enese ma pühendan, kuid vabadusel' armugi ma ohverdan“.

Suurem, kui looduselaulikuna, suurem kui armastuselaulikuna on Petöfi vabaduse- ja isamaaulikuna.

Juba kolmekümnendate aastate lõpupoole seisis poliitiline ja kirjandusline Ungari täielikult Prantsuse mõju all. Juhtivatele poliitikameestele, nagu seda oli Kossuth, oli 1789. a. revolutsioon hiilgavamaks eeskujuks.

Prantsuse suur revolutsioon, mille ohvriks langes muuseas ka Ungari esimese kuninganna Maria Theresia tütar Maria Antoinette, ei tekitanud Ungaris mitte samasugust sügavale ulatavat liikumist, nagu teistes Lääne-Euroopa maades. Kuid pärast Napoleoni sõdasid läks Ungari iseseisvus, mis suurte raskustega omandatud, pea täielikult kaduma ja Euroopa tagurluse ülemjuhi Metternichi ainsaks püüdeks oli siit peale Ungarit teha Austria provintsi; kõik rahvused, peale ungarlaste ka slaavlased, taheti ohverdada Suur-Austria mõttele.

Sellele aktsioonile järgnes Ungaris reaktsioon. Tõsis tugev liikumine, mille eesmärgiks ei olnud mitte ainult riikline iseseisvus, vaid ka suured sisemised uuendused majanduslises, poliitilises ja vaimlises elu aladel. Nüüd alles hakati Ungaris Prantsusmaa poole vaatama ja 1789 a. revolutsioon sai käremeelsematele poliitikameestele, nagu Kossuth, ainsaks eeskujuks.

Sellesse ajajärku sattus elama Petöfi, kes andus vabadusliikumisele kogu oma leekiva hinge ja nooruse vaimustusega. Kogu aeg, mil ta anne arenes ja küpses, tundus maa poliitilises õhus mingi põnevus ja püssirohusuitsu hais.

Juba aastaid enne otsustavate sündmuste kätte jõudmist aimas noor laulik, et tulemas on midagi suurt, ja oli õnnelik selles äikseelses helevuses:

„Veel ei puhu sündmuste hävitav tuul,
ja tolmuterakesed puhkavad segamatalt
[omal kohal.

kuid tuul tõuseb...

Aastasada on tiine,

lähenevad suurepärased päevad,
elu ja surma tormised päevad..."

Midagi ei kartnud ta nii väga, kui kodanlist rahu ja segamatuse õnne, mis ju sagedasti on ainult rabasoo rahu ja rasvakasvanud südame õnn.

„Üks mõte mind piinab:
surra patjade vahel süngis!
Aeglaselt närtsida nagu lill,
mille juuri närib nägematu tõuk.
Kustuda nagu küünal,
mis üksinda seisab tühjas toas.
Ära anna mulle sarnast surma, o jumal!
Las' olla mind puu, millesse lööb välk,
või mille tüve kisub torm maast,
olgu ma kalju, mis mäelt orgu
veereb taevast ja maad vapustaval
[mürinal.“

Laulik ihkas surra võitluses:

„Seal tahan ma langeda,
lahinguväljal,
seal voolaku mu südamest nooruslik veri.
Ja kui mu huulilt siis kõlab rõõmus lahku-
[mishüüd,
siis sumbugu see terase tärinasse,
pasunate hüüdesse, suurtüki mürinasse.
Üle mu surnukeha
rutaku norskavad ratsud
saavutatud võidule.
Ja mind jäetagu,
et ma seal lamaks, surnud, purustatud.
Siis tulgu nad, korjaku mu kondid,
kuni jõuab suur matuspäev,
mil pidulikul leinamuusikal,
ja looritatud lippude saatel
kantakse ühisesse hauda kangelased,
kes sinu eest surnud, ilmavabadus!“

Võib sellepärast ette kujutleda, kuidas hõiskas see mässulik hing, kui tööpoolest kätte jõudsid need „suurepärased päevad, elu ja surma tormised päevad“.

Eel käis kange kõminana Pariisi veebruarirevolutsioon. Petöfi oli järsku nagu elektriseeritud: see kord, uskus ta, läheb Ungari ühes Prantsusmaaga ja vabaneb ühekorriga sisemistest ja välimistest rõhujatest. „Oo, kui ma kuulsin“, kirjutab ta oma päevaraamatus, „et Ludvig Philipp on minema kihutatud ja Prantsusmaa saanud vabariigiks!... Ma olin seekord teel Pestist ühte kaugemasse komitaati; teade üllatas mu ühes võõrastemajas; ta haaras mu südame, mu hinge. Vive la république! hüüdsin ma ja jäin siis seisma tummana ja mõttesevajununa, aga ma põlesin nagu tulesammas“... Otsekohe pööris ta tagasi Pesti, et mitte eemale jääda tähtsaks silmapilguks, mil ka Ungaris puhkeb revolüt-

sioon. Ja see puhkeski. Mida asjata oli nõutud ja mangutud kakskümmendkolm aastat, selle sai maa nüüd Kossuthi leekivate sõnade mõjul mõne kuuga.

Petöfi ühes Jókai ja teistega asus kohe aktiivsete noorte etteotsa. Seatakse kokku ja kuulufatakse kuulsad 12 põhilauset, millele järele maad pidi hakatama valitsema demokraatlikrahvuslikus vaimus. Ajakirjandus kuulufatakse vabaks ja selle vabaduse esimeste saadustena ilmuvad 12 põhilauset ja Petöfi „Üles, magyar!“.

sulle selle eest siis jalahoobi, et su lakaihambad lendavad suust!“

Lõpuks muutus revolutsiooni ja „seljataguse õhkkond nii loomuvastaseks, et Petöfi enam välja ei kannatanud. Ta läks sõjaväkke, et silm silma vastu võidelda välise vaenlasega. Tegi kaasa lahinguid, oli vapper, tõusis majoriks. Võitles ja luuletas, vaimustades ja õhutades soldatid oma lõõmavate lauludega. Vististi on neilt päevilt pärit ka ta õudne-prohvetlik needimislaul Ungari võitjale Austriale, laul, mis nüüd täide läinud viimase silbini:

Eesti fotoklubi III võistlus.
Wana Tallinn. Richard Olbrei.

Kuid, nagu üldse elu, nii tõi ka revolutsioon Petöfile algusest peale pettumusi. Valutava südamega pidi ta nägema, et vabadus inimesi paremaks ei teinud: nad jäid, nagu olid olnud eile. Püha vaimustuse ja enesesalgamise asemel karjerism, omakasupüüd, tänamatus. Näib, nagu oleks luuletaja just neil suurpäivil saanud vallatud kõige valusamast ilmavalust ja kõige sügavamast jätkustundest inimese vastu.

„Mu jälkuse ja mu viha armetu ese, inimene on su nimi... Jumal on su teinud oma loomistöö viimasel päeval, ta oli juba väsinud, sellepärast ei võinud ta sind teha paremaks... Sa lakaide türrann! Kes lakud kandeteisel või lased lakkuda endal... Kui soovid mind seada ebajumalaks enda üle, hea küll! Ma annan

„Nagu kord hukkus Jerusaleem, saad sina hukkuma, Austria.
Ja nagu kord Jerusalema elanikud, hukuvad kord sinu elanikud;
su keisrid saavad olema peavarjutud, peavarjutud ja tagakiusatud...“

Siis tulid Vene väed austerlastele appi. Sajakaheksakümne tuhande mehega marssis Paskevitch Ungari sisse ja Ungari vabaduspüüded uputati vereojadesse. Segesvari lahingus, kus 2400 ungarlast võitlesid 16.000 venelase vastu, nähti Petöfit viimast korda. Ta surnukeha ei leitud enam. Vist olid kasakate hobused ta nii puruks sõtkunud, et võimatu oli teda pärast tunda. Nii oli luuletaja palavam soov täide läinud:

„Üle mu surnukeha
rutaku norskavad ratsud...“

Ainult — need ei olnud võitjate ungarlaste, vaid Vene sandarmiväe ratsud.

Petöfi oli kakskümmendkuus aastat vana, kui ta suri. Ta luuletused täidavad ainult ühe kõite, kuid see on kõige väärtuslikum kõide Ungari lüürikast. Selles ei peegeldu mitte ainult need kaheksa ärevat aastat enne revolutsiooni, mil Petöfi oma laulud kirjutas, selles peegeldu-

vad ka Ungari rahva hing ja iseloom, enam veel: selles peitub nii palju üldinimlikku nooruskirge ja kurb-rõõmsat ilu, nagu seda omanud pole senini ükski teine Ungari kirjanik. Sellega ka seletatav, kuidas luuletaja Petöfi on võinud pääseda ilmakirjandusse, hoolimata oma Ungari keelest, mida peetakse üheks „raske-keeks maailmas. Sellega ka seletatav, miks nüüd ta 100-aastast sünnipäeva pidustatakse väljaspoolgi Ungarit igalpool, kus austatakse suurt ja ülevat.

KAPUTSIINLASTE KODUKÄIJA.

EUGÈNE MONTFORT.

Tõlkind J. Audova.

Ilus linn on Palermo. Ta asub suurepärasel maastikul. Hispaanlased, kes teda kolme aastasaja kestes endi käes pidasid, on sinna ehitanud uhkeid mälestussambaid. Nad on tema peale vajutanud valjuse- ja suurusemärgi, mis selle maheda taeva all ja Türreeni mere pehmete tuulte käes omandab veidra ilme.

Ei tarvitse linnas palju käia, et mineviku aupaistusest vallatud olla. Igal sammul kohatud vanu paleesid nikerdatud portaalidega. Väravate tagant paistavad hoovid võlvgaleriidega ja marmortreppidega. Tulevad meele ajad, kus vappidega tõllad vurasid uulitsatel; ajad, kus suurherrad kõrgetes säärikutes ja daamid sabakleitides, kirikust tulles üksteist mõõdaminekul pidulikult tervitasid.

Keset linna asub Quattro Canti plats, ümbritsetud majadest, mida katavad ornamendid ja ehivad kuninglikud raidkujud. Hommikust õhtuni valitseb seal suur elevus. Seal aaleb rahvahulk, rõõmus ja hooletu ühtlasi, kellelt võib leida Kastilia kõrkuse ja Araabia iharuse jooni.

* * *

Läinud aastasaja lõpul olin asunud talveks sellesse linna. Elasin ühes vanas palees, Maqueda tänaval, signor Herrera juures, kes oli ühe vana Hispaania sugukonna võsu ja kelle esivanemad ennevanasti Sitsiiliasse olid asunud. Minu korter oli teisel korral, akendega uulitsale, nii võimaldades mulle vaadelda liikumist Quattro Canti platsil, mis oli päris ligidal.

Oma kaugest Hispaania päritolekust oli minu korteriperemees alal hoidnud raffineeritud ja diskreedi viisakuse, mis mulle väga meeldis. Ehk küll minu korter õieti ainult osa

oli tema omast, ei kuulnud ma teda kunagi, ja ma nägin teda ainult siis, kui ise teda näha soovisin.

Minu tuba ei sisaldanud midagi tähelepanuväärilist, välja arvatud vahest raske tammine laud, nikerdud jalgega, kullatud puust Püha Neitsi kummutil ja vanaaegne näöpilt seinal. Näöpilt nimelt oli juba esimesel päeval minu huvi äratanud isiku pärast, keda ta kujutas. See oli noor tõmmu neiu. Ta oli haruldaselt ilus ja kandis nunna riideid. Tema suurtel mustadel silmadel oli natuke ebamäärane vaade.

Maal näis pärit olevat Louis XIV. ajast. Ta oli paigutatud otse minu voodi vastu. Tema all seisis sügav tool, kuhu ma vahel istusin, et lugeda.

Küsisin kord signor Herreralt, kes on see neid, keda see pilt kujutab, kuid tema ei teadnud mulle selle kohta seletust anda...

* * *

Elasin Palermos kaunis mõnusalt. Viitsin oma aega jalutades muinasjutulistest aedades, hulkudes turul ja sadamas, käies Capella Palatina's, mille ilu ma ei väsinud imetlemast.

Olin tutvust teinud mõne väljamaalasega, kelle lõbus meelelaad mulle meeldis. Kohtasin neid õhtuti Merekorsos, mis on peenema seltskonna kooskäimise koht ja kus sagedasti võib näha väga kenu naisi.

Tundsin põhjalikult kõiki linna vaatamisväärilisi kohti, peale ühe, millest mulle oli sagedasti kõneldud, kuid mida alati olin keeldunud vaatama minemast. See oli kaputsiinlaste klooster, mis on kuulus oma maa-aluste surnukambrite poolest.

Mind ei tõmba õudus. Mina kardan painajat ja armastan rahulikke öid. Kartsin, et kui kaputsiinlaste juure lähen, siis saan sealt vahest muljeid, mis võiksid minu öörahu rikuda. Ent olin niipalju kuulnud sellest kloostrist ja mulle oli nii kangekaelselt tema vaatamist soovitatud (olevat naeruväärt Palermos elada ja kaputsiinlaste kloostrit mitte näinud olla!), et ühel päeval, kui tundsin oma ergud puhanud ja pea selge, hakkasin kaputsiinlaste juure minema.

Sinna tuleb minna agulite kaudu. Inimesed, kes kloostrilähikonnas elavad, vahivad

jalge ette olid reastatud kirstud klaaskaantega, igas kirstus inimese põrm. Nende peade kohal oli müüri sisse inimeskõrgused seinakapid tehtud, igas kapis üks laip. Võlvi all rippusid ka luukered, samuti mustades rüüdes. Nad näisid minu peale vahtivat ja tummalt naerivat.

Mind valdas niisugune hirm, et kurk kuivas ja palavikuvärin mind vapustas. Munk saatis mind, astudes minu ees igavustundva näoga; seisatades, kui mina seisatasin; edasi minnes, kui mina edasi läksin.

Nii käisin läbi mitu galeriid.

Eesti fotoklubi III võistlus.
Kungla. M. Hornbruch.

võõrast ja muigavad. Nad mõtlevad kahtlemata: „Jälle üks, kes sinna läheb. Eks näe, missuguse näoga ta sealt tagasi tuleb...“

Kloostril valge müüri ees oli mul kange tung ümber pöörduda ja signor Herrera juure tadata minna. Aga et ma kord nii kaugele olin sõandanud tulla, siis kogusin julgust ja läksin võlvi alt läbi. Pöörsin venna-väravavahi poole.

Avati raudvärav, ja mind juhutati trepist alla. Oli hirmus, mida ma seal all nägin.

Seisin pikas galeriis, mis oli laeni surnuid täis kiilutud. Seina ääres seisis rida luukeresid mustades rüüdes, kinnastanud käed ristasid kõhu peal. Nad näisid mind vahtivat. Nende

Kui aga esimene silmapilk oli möödunud, hakkas see õudne pilt mind arusaamatult veetlema. Mind tõukasid eemale ja tõmbasid ühtlasi ligi need surnunäod. Surma kohutav saladus hoidis mind oma kütkes. Kõik need tühjad silmaaugud vahtisid maha, nagu oleksid nad seal näinud midagi kuulmatut. Kõik need lõuapärad olid avatud hirvituseks, mis üdisse tungis. Nägin suurt luukere väikse kõrval; nägin pealuud, mille küljes oli lapike kuivanud nahka juukstega, teise pealuu kõrval, mis oli täitsa lage ja sile. Esimene naeratas mahedusega, teine kiskus koledaks ja julmiks lõustaks. Üks näis sügavasti juurdlevat, teisel oli imestuse-ilme näol. Nende

rüüd vabisesid kontide ümber, vahel volte heites, vahel kohevile tõustes... Mõned luukered kummardasid peadega üksteise poole, nagu vennalikult kokku hoides, või üksteisele oma saladusi usaldades...

Mina panin iseäranis tähele üht keha, mille seisend erines teiste omadest. Kahtlemata oli ta teisiti seotud. Selle asemel, et maha vahtida, vahtis ta otse enda ette. Võis arvata, et ta minu otsa vahib. Tema pahem õlg toetas naabri vastu, kes oli natuke väiksem. Lähenesin temale ja lugesin plaadilt, mis tema rüü külge oli kinnitatud, selle nime:

PIETRO CATALA

8. Aprile 1684.

Aga olin juba küllastunud koledusest. Andsin märku mungale, kes minu ees käis, ja pöörasin tagasi elavate keskele.

Kuid uuesti nähes sinist taevast, ei tunnud ma mingit rõõmu. Minu süda oli nagu tardunud. Kui koju minnes mulle inimesed vastu tulid, ei saanud ma keelduda mõtlemast, et kõik, ka mina ise, saame ühel päeval nende sarnasteks, keda ma seal all kloostri surnukambrites olin näinud. Mina ei uskunud enam elu. Minule paistis elu kui hirmus pilge.

* * *

Järgmisel hommikul, olles maganud kui rehepapp, ärkasin kõige paremas meeleolus. Minul olid kaputsiinlaste kloostri õudsed elanikud sama vähe meeles, kui Julius Caesar või Türgi sultan.

Päike paistis võimsalt tupp. Kuulsin uulitsalt rõõmsat müra: mind ootas jälle ilus päev, võisin jälle nautida suurepäraseid maastikke.

Riidesse pannes mõtlesin kõigepealt teha jalutuskäigu sadamasse. Kavatsesin einet võtta mõnes randrestoraanis Porta Felice liigidal, kus õhulisel rõdul, taeva- ja meresina vahel karpelajaid ja muid väga suupäraseid asju süüakse.

Kuna ma oma toas askeldasin, panin tähele laual vanade raamatute virna. Olin õhtul peremehelt küsinud, kas tal ei leiduks mõni teos Palermo kohta — tahtsin heameelega lugeda. Kahtlemata oli ta need raamatud oma raamatukogust leidnud.

Istusin toolile, mis seisis just selle vanaaegse nunnapildi all, millest enne kõnelesin. Võtsin raamatu, mis oli virna krooniks, ja otustasin teda lehitsema hakata. See oli väike

16-dik, pergamenti köidetud, ja kandis pealkirja: „Raccolta di fatti rari e strani, avvenuti a Palermo dall'anno 1650 sino alla fine del secolo decimo settimo“^{*)}).

Avasin raamatu. See oli maitsekalt trükitud krobedale paberile, mis aegade jooksul oli koltunud. Hea on niisugust vana raamatut käes hoida.

Olin läbi lugenud mitu juttu, mis, tõtt öelda, ei olnudki väga iseäralikud. Seal satusin loo peale, mis mind lugema sundis. See oli järgmine, või umbes järgmine, nagu ta minu mälusse on jäänud:

„1684. a. 8. aprillil sündis õudne lugu, mis kõiki õrnu hingi liigutab ja millest mitu nädalat linnas tagantjärele kõneldi. Üks kahekümnekolme aastane noormees, linna tähtsama isiku poeg, nimega Pietro Catala, kes end oli kihlanud neitsiga vanast ja kuulsast perekonnast, Bianca Belfiore'ga, ja kelle pulmad pidid olema järgmisel kuul, jalutas oma mõrsjaga peale lõunat kella nelja ajal Monreale teel. Kui nad parajasti üle välja olid minemas, imetledes kevade ilu ja öeldes üksteisele õrnu sõnu, tõusis äkki kange äike, nagu sarnaseid sel muutlikul aastaajal ikka juhtub. Mõlemad noored inimesed otsisid varju ühe puu all. Kuid julm saatus tahtis, et peaaegu samal minutil taeva tuli pilveid lõhkudes selle puu peale langes. Väik tabas Pietrot, kes kohe hinge heitis. Bianca langes ahastades hingetult tema kõrvale. Vähe hiljem leiti üks kui teine rohul väljasirutuna.

Selle hirmsa õnnetuse pärast läks ilus ja õnnetu Bianca Belfiore kloostrisse. Ta võttis nunna kätte just samal päeval, kus pidid olema tema pulmad Pietro Catalaga.“

Olin lugenud selle lehekülje ja hakkasin meeletulema. Kordasin endamisi: Pietro Catala... Mulle näis, et see nimi ei olnud mulle tundmata. Häälendasin mitu korda seda nime.

Seal tuli äkki kaputsiinlaste klooster mulle meele. Nägin uuesti enda silma ees õudseid galeriisid ja surnute ridu. Tuli meele ka mehe luukere, kelle nime ja surmapäeva olin lugenud plaadilt, mis tema rüü külge oli kinnitatud. Pietro Catala!

Sel silmapilgul tundsin seletamatut rahu- tust. Miski iseäraline võim sundis mind pead üles tõstma ja pildi peale vaatama, mille all istusin. Minule tundus, nagu vahiksid pildi ebamäärased silmad mind aineti. Mina ei hakanud sellele tundmusele seletust otsima.

*) Kogu haruldasi ja imelikke lugusid, mis on sündinud Palermo 1650. aastast kuni seitsmeteistkümnenda aastasaja lõpuni.

Mõtlesin ainult, kuidas sellest piinlikust muljest lahti saada.

Haarasin kübara ja läksin toast välja, pannes ukse suure rutuga kinni. Tormasin trepist alla.

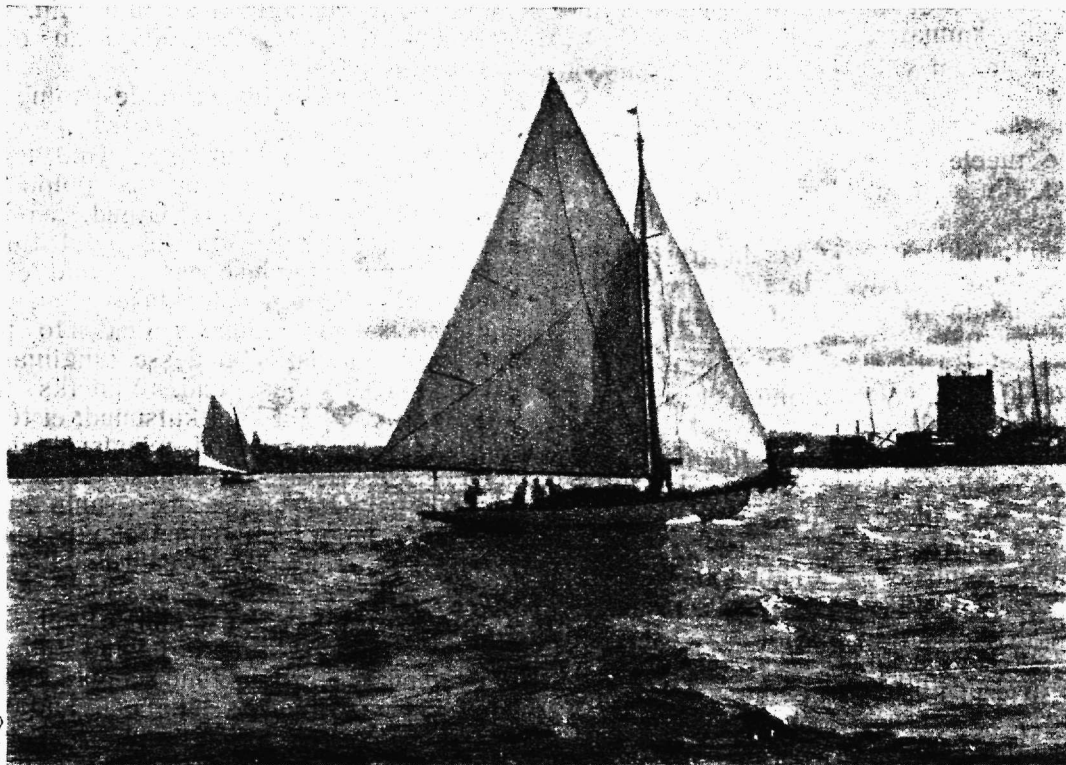
Alles uulitsal, Quattro Carti poole liikuva hulga keskel, tundsin kergendust.

Saatsin mööda rahutu päeva, mis oli kaugel sellest naudingust, mida lootsin. Igalpool, kuhu läksin, jälgis mind tume rahutus, mis minu mõtteid painas ja mind takistas headmeelt tundmast kõigest sellest, mida enda ümber

loo, keda eelmisel päeval olin näinud kaputiinlaste surnukambris. Aga seda kokkujuhtumist peeti loomulikuks. Tõelikult ei olnud ta sugugi loomulik.

Seepärast läksin varsti oma sõprade juurest ära. Ma ei olnud nendega sugugi rahul — pidasin neid kergemeelseteks. Lahkusin üldse Korsost. Mulle ei meeldinud täna see suur ilmlik lõbusus, see paradeerimine, see lobisemine. See kõik paistis mulle pealiskaudne ja võimata tühi.

Läks videvikuks. Öö oli tulemas. Et otse-

Eesti fotoklubi III võistlus

Merel. V. E. Beckmann.

nägin. Seepärast rõõmustasin, kui nägin kätte jõudvat tunni, mil harilikult oma sõpru kohtasin Merekorsus. Nüüd võisin jutustada, mis minuga oli juhtunud, ja siis oleksin kõik unustanud.

Olin pettunud sellest viisist, kuidas minu lugu vastu võeti. Mulle näis, nagu ei oleks minu loole antud seda tähtsust, mida ta ära teenis. Vähemalt ei vaadeldud teda seisukohalt, millelt oleks pidanud vaatlema. Imestati küll kokkujuhtumise üle, et mina olin leidnud juhuslikus raamatus just selle surnu aja-

mat teed kesklinna jõuda, valisin väikse, pea-aegu tühja uulitsa.

Läksin mõttes. Äkki tundsin suurt rahutust. Mõni samm minu ees läks, pikkamisi ja vaikides, olevus, kelle mantel mind juba värisema pani. Oo! See must mantel, lai ja vabisev, kuidas ta mulle meele tuletas seda rüüdu, mida . . . Aga see oli ju võimata! See oli ainult eksitav sarnasus . . .

Tahtsin kiirendada sammu ja sellest kogust mööda minna, et temale näkku vaadata ja oma eksitusest veenduda. Kuid meeletu

hirm, et inimese näo asemel võiksin vahest näha pead, milliseid eila olin näinud kaputsiinlaste kloostriis, naelutas mind paigale. Ma ei saanud enam edasi minna. Olevus kaugenese ja kadus pikkamisi. Ruttasin nüüd teist teed Maqueda uulitsale, mis oli täis valgust ja liikumist.

Et meelt lahutada ja mõtteid kõrvale juhtida, läksin teatrisse, kus mängiti kõmulist janti. Kuid ka kõige naljakamad situatsioonid ja kõige vaimukam sõnade mäng ei mõjunud minusse. Otse selle vastu, kõik see vaimukus paistis mulle võimata rumalana. See kõik oli mulle nii tüütav, et häda-vaevaga kaks akti suutsin välja kannatada.

Tulin teatrist välja ja hakkasin kojupoole minema.

Kuid vaevalt olin ma maja ette jõudnud, kui mulle meele tulid muljed, mis hommikul oma toast olin saanud. Kõhelesin sisse minevast.

Astusin siiski sisse ja läksin trepist üles. Tulin oma tuppa. Esiti ei tundud ma seal midagi iseäralikku. Aken oli pärani lahti ja sisse kostis uulitsa müra. Et end riidest lahti võtta, panin kinni akna, kahekordsed luugid, ja lasksin eesriided alla. Väline müra kostis nüüd ainult õige tumedalt.

Minu tuba, mida üksainus küünal valgustas, paistis mulle väga suurena. Seal oli varjulisi kohte, mis mind rahuks tegid. Kunagi ei olnud ma tähele pannud, et selles toas nii palju pimedaid nurke on. Täna oli see leidus mulle iseäranis erutav. Oleksin heameelega tahtnud kõik kohad läbi otsida, isegi voodi alla vaadata . . . Panin kaua sellele tungile vastu, sest sain aru, et niisugune otsimine oleks liiga naeruväärt . . .

Kuid viimaks ei suutnud ma siiski enam vastu panna, ja võtsin ette üksikasjalise järelvaatuse. Otsisin läbi kõik nurgad. Vaatasin toolide alla, laua alla. Uurisid koguni niisuguseid kohti, kuhu koergi ei oleks võinud püüda . . .

Kui viimaks silmnähtavalt selge oli, et tõesti kedagi peale minu toas ei ole, keerasin ukse lukku ja laskusin toolile. Olin nagu purustatud.

Imelik asi! See, mida praegu olin teinud ja mis mind oleks pidanud täielikult rahustama, see ainult suurendas minu rahunemist.

Tundsin enesel paha olevat. See piinlik tunne, mis mind hommikul oli rõhunud, valdas mind uuesti. Lõõtsutasin. Mind surus mingi nägematu võim. Mul oli tunne, et pildi silmad vahivad mind ikka aineti. Ma ei julgenud

pildi peale vaadata. Pöörasin silmad kangekaelselt kõrvale.

Ukse kõrval seisis suur peegel. Kartsin sinna vaadata. Oleks võidud arvata, et kartsin näha peeglis midagi enda kõrvale, mis mind oleks kohutanud. Istusin toolis äärmiselt rahununa, ilma et selle rahunemise põhjust oleksin teadnud. Mul oli kuum ja külm korraga. Olin palavikus. Hingasin raskelt. Tundsin end jampsivat.

Sain aru, et ma nii toolile ei või jääda. Kiskusin end rutuga riidest lahti. Ja et rutiini voodisse jõuda, pillusin riided põrandale, mina, kes harilikult nii korralik olin. Lootsin, et kui kord voodis olen, siis saan oma rahu tagasi.

Voodis end välja sirutades tõmbasin kerendatult hinge. Siis hakkasin linade vahel pöörlema ja und püüdma . . . Und aga ei saanud. Pidasin esiti oma unetuse põhjuseks küünalt, mille olin põlema jätnud, vastupidiselt oma harjumusele. Aga sel õhtul tundsin nii suurt hirmu pimeduse ees, et tuld ei tahtnud kustutada. Mõte, et pimeduses olen, tegi mind hullumeelseks. Tõmbasin lina näo peale, et takistada valgust silmadesse tungimast. Kutsusin kõigest jõust und. Viimaks ta tuligi. Kuid kui kaua olin teda kutsunud, ei tea ütelda.

Ärkasin keset ööd mingist kirjeldamata hirmust ja veidrast sahinast, mis mul vere soontes pani tarretama. See sahin tuli põrandalt. Oli, nagu oleks mingi olevus toas kõndinud, ei! mitte kõndinud, vaid lohistanud. See oli iseäralik lohistamine, mida mina ei tunnud . . .

Avasin silmad, sest olin ärkvel. Ent mul oli lina näo peal, ja ma ei näinud midagi. Võisin tumedalt läbi lina tunda ainult küünla tuld. Ma ei julenud lina ära liukata ja vaadata. Ootas, ja hambad lõgisesid mul. See ei olnud, see ei võinud olla mingi inimolevus, mingi elav olevus, kes nii lohistas. See lohistamine ei võinud tulla ka ühegi loomalt, keda kunagi oleksin näinud. Ah! Issand Jumal! kes, kes võis küll olla minu toas! . . .

Ent silmapilgu järel, mis mulle näis aasta-saja pikkusena, lõppes see imelik lohistamine. Tuli vaikus, sügav vaikus. Kahtlemata oli juba väga hilja, sest uulitsalt ei kostnud enam mingit müra. See oli pime vaikus, absoluutne vaikus, nagu oleks kõik, mis elas, surnud. Ja see vaikus, mis õudsale lohistamisele järgnes, kohutas mind. Ma ei julgenud liigutada. Tundsin endal külma higi otsaette ilmuvat, siiski valdas mind võimata tung näha, teada sada: mina ei suutnud kaemini seda teadmattuse piina välja kannatada.

Tõstsin lina üles ja vaatasin tuppa. Nägin

seal midagi, mida ma oma eluajal ei saa unustada, midagi hirmsat, midagi koledat. Nägin ühte neist, keda kaputsiinlaste kloostris olin näinud. Ta põlvitas oma mustas rüüs, käsi üles tõstes — kondilisi käsi, kondilisi sõrmi! Ta põlvitas selle nunna pildi ees . . . Ja pildi silmad vahtisid mahedusega tema peale, ja pildi suu naeratas temale! . . . Karjatasin ja minestasin.

* *
*

varjud. Tõmbasin kergendatult hinge. Olin õnnelik, et jälle päeva näen.

Istusin käsipõsekiil akna juures. Nägin üksikuid jalakäijaid, kuid mitte ainustki sõiduriista veel . . . Mõtlesin oma öö peale. Nähes taeva endiselt sinise, sätendavat hommiku päikest ja rõõmsat elu ümberringi, ei saanud ma enam aru oma hirmust. Läksin ja vaatasin oma toa ust. See oli lukus, nagu ta eila õhtul lukku olin keeranud. Võti oli seespoolt ees. Nii ei võinud keegi sees käinud olla. Ja et ma

Eesti fotoklubi III võistlus.
Käsitöö. J. Rambach.

Kui uuesti meelemärkusele tulin, oli juba päev. Minu toas oli kaunis hämar, sest kahekordsed aknaluugid, mida Lõuna-Itaalias tarvitakse, kaitsevad hästi valguse eest (soodustades häid lõunauinakuid). Kuid üks luuk ei olnud täitsa kinni, ja nii võis valguse juga sisse tungida.

Oli vist alles varajane hommik, sest uulitsalt kuuldus ainult üksikuid häali. Niipea kui olin toibunud, tõusin üles ja avasin aknaluugid. Hele valgus hoovas nüüd sisse, peletades kõik

toa eila õhtul põhjalikult olin läbi vaadanud ja otsusele jõudnud, et seal kedagi ei olnud, peale minu enda, siis pidin öösel küll viirastust näinud olema. Kahtlemata ei olnud ma veel täitsa toibunud muljest, mida üleilasest kloostri käimisest olin saanud, kui ka eilaõhtusest lugemisest ja sellest veidrast kokkujuhumisest Pietro Catalaga; kahtlemata oli mul eila õhtul kange palavik olnud, ja nii tuligi, et öösi viirastust nägin. Ent päeva tõelisuse ees, selle ilusa värskes hommiku ees, kadus kõik paina-

jalik, kõik oli jälle oma paigale läinud; kõigest sellest kohutavast ei olnud enam jälgegi järel.

Rahustusin ikka enam ja enam, kastes nägu külma veega ja oodates liikumise elavamaksminekut uulitsal. Kuid siiski oli mulle arusaamatult see rahutus, mis nunna pildist minus oli tekkinud. Tõesti veider! See pilt oli, nagu neid sadandeid leidub kunstiasjade antikvaari juures. Oli naeruväärt, et ta mulle nii palju hirmu oli teinud. Mina ei saa ka aru, mispärast ma tema pilgu esimesel vaatlemisel ebamääraste leidsin. Temal oli kaunis ilusa, kuid mitte väga targa naise ilme.

Nii harutades olin tooli peale püsti tõusnud ja uurisin pilti ligidalt. Arvasin märkavat pildi foonil, näost paremal, suuri algtähti. Vahet oli see nunna nimi?

Tulin toolilt maha, võtsin kuivatusrätiku, astusin uuesti tooli peale ja hakkasin tähti rätikuga hõõruma. Kui olin aja mustuse ja tolmu ära hõõrunud, võisin tähti lugeda. Seal oli kirjutud: Bianca Belfiore.

Bianca Belfiore!

Kohmetasin.

Bianca Belfiore. Minu ilus rahu, mida praegu nautisin, oli korruga kadunud. Rahutus ja hirm valdasid mind uuesti. Sada mõtet tekkisid minu peas, üks teisest kohutavam. Mulle tuli meele, et Bianca Belfiore oli selle noore neiuni nimi, kellest eila õhtul olin lugenud. Ja nüüd ei olnud ma enam sugugi kindel, et öösel und või viirastust olin näinud. Mulle oli aga tõendust vaja. Mina ei võinud elada selles hirmsas kahtluses, selle mõttega, et see, mida olin näinud, oli ilmsi. Vajasin tõendust, et see mitte ilmsi ei olnud.

Kui olin riietunud, läksin kohe trepist alla, uksehoidja suureks üllatuseks, kes mind kunagi ei olnud näinud nii vara välja minevat.

Tahtsin otsekohe minna kaputsiinlaste kloostrisse ja oma silmaga näha, et Pietro Catala luukere ei olnud mitte oma seisandit muutunud . . .

Munk, kes mind sisse laskis, vaatas mulle imestanult otsa. Temal oli kahtlemata meeles, et ta mind ülella vastu oli võtnud. Harilikult oli aga nii, et võõrad, kes korra kaputsiinlaste kloostris olid käinud, ei tulnud sinna enam tagasi.

Läksin alla surnukambrisse. Külma värinaga läksin läbi luukerede vahelt, kes mulle minu öösist nägemust uuesti meele tuletasid. Munk jälgis mind. Ta ei saanud aru, mispärast mina nii ruttu läksin. Usun, ta arvas, et olen midagi kaotanud ja tulin seda nüüd otsima. Jah, tõsi, olin midagi kaotanud: oma mõistuse!

Peatasin alles Pietro Catala keha ees.

Seisatasin ja vaatlesin teda. Hõõrusin endal silmi. Kuid see ei olnud ju võimalik! Nägin halvasti. Vahtisin nagu hullumeelne seda elutut asja, seda luukere. Ta oli oma seisandit muutnud! Jah, see oli nii, siin ei võidud kuidagi kahelda. See oli kindel! Olin teda üle eila hästi tähele pannud — ja see oligi, mis mind oli üllatanud — ta vahtis siis otse enda ette ja toetas, peale selle, pahema õlaga oma naabri peale. Ent täna vahtis ta maha, nagu kõik teisedki surnud, ja ta toetas peaga oma parema õla peale.

Võpatasin. Küsisin mungalt, kes mind saatis, kas neid surnukehi on puudutatud üleelasest saadik. Minu hää! värises. Ta vaatas mulle arusaamatult otsa ja vastas, pead raputades: „No signore, no signore, neid ei puudutata iialgi. Mai, mai, mitte iialgi, iialgi!“

Pistsin talle rahatüki pihku. Põgenesin.

* * *

Lahkusin Palermost samal hommikul.

Ütlesin signor Herrerale, et olen saanud telegrammi, mis mind rutuliselt ära kutsus. Ta ei uskunud seda. Temal oleks ju teada olnud, kui telegrammi oleksin saanud, sest kõik minu post tuli tema kätte.

Ma ei tahtnud enam oma tuppa tagasi minna. Palusin signor Herrerat minu asjad kokku pakkida ja ära saata aadressil, mille temale, andsin.

Enne ärasõitu küsisin temalt:

— Teie ei ole siin öösiti midagi kuulnud? Teile ei ole siin kunagi midagi iseäralikku juhtunud?

— Ei, mitte kunagi! vastas ta, mulle imestanult otsa vaadates.

— Kas teie selles toas kunagi olete maganud?

— Ei ole, vastas ta. Aga imelik asi! See tuba asub heal kohal, ta ei ole ka kallis; kuid kunagi ei ole ma veel leidnud üürnikkude, kes seal kauemat aega oleks elanud! . . .

Märkus. Eugène Montfort algas oma kirjanduslikku tegevust läinud aastasaja viimisel kümnel. Tema esimene romaan ilmus 1896 aastal.

Montfort algas romantikuna. Kuid tema romantism erines põhjalikult sellest romantismist, mis teatavale ajajärgule oma nime on jätnud. Tema romantism ei olnud aga mitte elutüdumuse avaldus, vaid otse vastupidi — tunnistas eluküllusest. Oma pärastistes romaanides arenes Montfort neoklassitsismini. Tema kangelased jäid küll oma tundmuste poolest sagedasti romantiliseks, kuid tema käsitusviis muutus klassiliseks.

Montfort'i romaanide aine on äärmiselt lihtne. See on ikka mingi armastuse konflikt, mida käsitatakse peene psükoloogiaga. Kirjaniku peahuvi on koondatud inimese kujutusele kirgede mängus. Ümbruse kirjeldus on roh-

kem värvikas kui üksikasjaline, ja ta on ainult selleks olemas, et romaani tegelast või tegelasi (neid on Montfort'il kõige rohkem kaks) ümbruse foonil paremini välja paista lasta.

Iseäralik nähtus Montfort'i juures on, et ta on ühtlasi ka kirjanduslik kriitik. Aastal 1903 asutas ta kirjanduse ja kunsti ajakirja „Les Marges“ (Ääremärkused), mida ta kuni 1908 aastani üksi kirjutas ja toimetas, päris üksi, ilma kaastöölisedeta. Need „Ääremärkused“ olid vabalt, ilma kindla tähtajata ilmuvad vihud, kus autor oma kirjanduslikke aateid avaldas.

Oma ajakirjas algas Montfort võitlust kõigepealt ebaromantismi vastu, mis kirjanduse elule võõraks tegi. Iseäranis ei sallinud ta Victor Hugo't tema oletatava kahjuliku mõju pärast. Ta pidas Hugo't teatraalseks, kelle sõnade taga tõelisi tundmusi ei ole. Ta leidis Prantsuse romantikute hulgas ainult kaks kirjanikku, kellest ta ütles, et „meie võime neid armastada“, sest

et nad tõelised romantikud on, mitte simulandid. Need on — Gérard de Nerval ja Maurice Barrès.

Aegamööda kogus Montfort'i ja tema ajakirja ümber salgake noori, kes temaga kaasa tulid ja iseseisvate kirjanikkude rühma moodustasid. Ja „Les Marges“ on saanud väga lugupeetud kirjanduse ja kunsti ajakirjaks, mis on oma iseseisvuse ja puhta kunsti teenimise pärast täiesti ilma omasarnaseta.

Eugène Montfort on ideaalne iseseisva kirjaniku tüüp. Ta on osanud vabaks jääda kõigist neist mõjudest, mis kirjanikku harilikult ähvardavad, nagu: koolid, ringid, salongid, kirjastajad ja publikum. Ta kirjutab ainult oma lõbuks.

Siin esteetikeses tõlkes ilmuv novell „Kaputsiinlaste kodukäija“ on üks tema kolmest reisinovellist, mis käesoleval aastal ilmusid pealkirja all „Brelan marin“ (Montfort armastab väga reisida ja temalt on ilmunud värvikaid reisirakeldusi). J. A.

ARARAT.

Arnold Ulitz'i romaan.

Tõlkinud M. S.

2

Siis sammusid nad küla poole. Nadjeshda kandis jälle püssi ja toetas meest.

„Seda on meie väed teinud“, ütles Aleksander ja näitas lõuaga rusude poole. „Kuna meie metsas redus olime, õgised nad endid täis. Aga taudi-üdud on juba nende keredes, varsti peavad nad kärvama. Kogu Venemaa saab kärvama, kogu ilm saab kärvama, — ja siis on rahu.“

Ta ütles seda nagu midagi rõõmustavat.

„Jah, rahu!“ vastas naine: „aga meie mõlemad oleme vahepeal ka kärvanud, sellest on kahju.“

„Miks elab inimene nii visalt ja nii heameelega, Nadjeshda? Kas see naerma ei aja?“

„Kui ma vastan nagu alati, siis pilkad jälle.“

„Vasta siiski, Nadja,“ naeris ta: „pilkamine on mulle terviseks nagu arstirohi.“

„Hea, ütlen seda kahekümnendat korda: elame nii visalt, sest Jumal tahab, et elaksime. Enesetapmine on suurim pattudest, sest see pole patt inimeste vastu, see on patt Jumala vastu.“

„Suurepärane!“ hirvitas mees: „Suurepärane! Need mõned inimesed, kes nalga ei sure, on muidugi kõik vagad. Su sõnad ajavad naerma, teadsin seda!“

„Naeran ise ka“, hüüdis naine: „sest mõrtsukad ja hoorad julgevad Jumalast rääkida. Naljaked mõrtsukad, naljakad hoorad!“

Kui nad Baguta külla jõudsid, nägid nad tuhast pilve kerkivat ning lähenevat. Mõlemad seadsid püssid laskevalmis, kuid see pol-

nud inimene, kes tuhas püherdas. Isane kass oli emasele kallale tunginud ja litsus hambad tema kaelasse. Nadjeshda lõi isase püssipäraga surnuks, kuid emane põgenes ja kadus korstnajas olevasse auku.

„Sinna!“ kisendas mees: „Me ei tohi magusast suutäiest ilma jääda.“

Koledasti küünistas loom Nadjeshda kätt. Naine laskis kassi-pessa; laeng kiskus kassi puruks, aga midagi piiksumat jäi ellu: kolm neist kuuest pojast, mis Daniel siin kord leidis; teised kolm oli ema söönud. Nadjeshda tappis ka pojad; siis sõid inimesed toorest liha. Endi ahnuses ei pannud nad midagi tallele teiseks päevaks. Küllastatutena heitsid nad küljeli ja magasid tuhas. Teisel hommikul hulkus naine ümber küla. Ta leidis palju jälgi ja nägi talumeeste püretud korjuseid. Lõuna-ida pool mustas kitsas rada; ta otsustas rada mööda minema hakata, et vast inimesi leida, kelledele midagi võiks rääkida. Aga kui ta Aleksandri juure tagasi tuli, leidis ta nõdra viriseja; mees oli kahvatu ja tema liikmed väga nõrgad.

„Too mulle mariju“, ütles ta: „ja hoolitse mu eest. Mina olen sinu eest küllalt hoolitsetud.“

Naine ei vastanud, läks kohe ja tõi mariju.

„Ime, et ta mind ei kard!“ mõtles ta hirmsa vihaga: „Ta, koer, on suurushullustuses — arvab, et ta ikka veel oma vägesid kamandab. Ime, et ta ei kard, ma võiks minna ja tema maha jätta!“

Aga vaevalt oli ta seda mõtelnud, kui ta viha ju rauges ning näojooned rahulikuks muu-

tusid. Öhtupoole leidis ta kahe rattaga kారు, korjas pelmet tulika kárusse istmeks ning aitas meest sisse ronida.

„Tean, kus inimesed asuvad“, ütles ta: „viin su sinna.“

Siis vedas ta kారు nagu loom. Kui ta puhkas, kihutas mees teda kiiremale káigule, sest ta kartis ööd. Naine ei vastanud ja mõtles endamisi:

„Tarvita aga sõimusõnu, Aleksander, mu kallim! Kahju, et sul piitsa ei ole!“

Kui ta kord põlvili vajus, jäigi ta väheks ajaks sesse seisandisse ja tundis suurt vaikust

enese istukile ajanud, tema náol oli metsiku káskudeandja vägivaldne ilme, ent háál oli nõder ja váeti.

Nadjeshda laskis, kuid ei tabanud. Kuna ta raismiku servalt kారు juure tagasi sammus, tõusis tema hinges viha mitmekümne turtsuva kassina; ta teadis, kuis mees nüüd saab hirvitama ning vihkas teda ju enneaegu.

„Kuul láks mööda“, ütles ta.

Mees heitis seljali, põglik hirvitus oli nii tugev, et ta seljaga vastu káruserva langes, nagu krampides. Valu pärast hakkas ta karjuma.

Foto Parikas

Otepää linnamági.

enda hinges. Ta haaras parema káega tiislist kinni ja hüüdis valju, põgliku háálega taeva poole:

„Vaata, kuis ma kannatan! Põlvitan sues!“

Aleksander naeris tema selja taga ja kisendas: „Ta palvetab! Ta palvetab!“ Ent tema háál oli nõrk ja pea langes tal kuklasse ehk vajus rinnale, nagu oleks see kunstpea ning hooletult keha külge kinnitatud.

Ákki tundsid nad suitsuhaisu. Nadjeshda seisis küünalsirgena ning Aleksander kobas püssi, mille raud tema síles lebas.

„Pea!“ kamandas ta: „Ettevaatust! Táhel panna!“ Pisut jõudu náis teda vilkeks täitvat, endise võimu mälestused tõid veidi tugevust tema kustuvale vaimule.

„Üksik mees istub puutüvel ja kõneleb“, teatas Nadjeshda.

„Lase, lase!“ káskis Aleksander. Ta oli

„Sa rumal elajas“, ágas ta vihaselt: „sa naisenáru, sa koolera!“

Kuna ta sõimas, küünistasid ta káed tuhka. Ta püüdis istuma tõusta. Naine oli talle abiks ja naeris tigidalt.

„Eesel“, ütles ta: „arvad, et sa ikka veel suur lõvi oled? Ma sülgan elu peale. Jooksen sinna ja kisendan: lase mind maha!“

Ning ta jooksis minema, viskas püssi maha, astus raismiku servale, võidukalt kisendades:

„Lase! lase! Ma ei taha su maja! Lase mind surnuks!“

Daniel ei märganud, et kisendaja naine oli, sest rátik oli jälle tema pea ümber seotud ja háál oli tugev ning kare. Daniel pidas tema tegu julgeks kavaluseks. Ta ei vastanud, vaid võttis teise püssi ja nihutas ettevaatlikult

nagu sihtides üle puutüve. Nadjeshda nägi seda; aga ta nägi ka põllulapikest maja lähedal ja kollendavat vilja.

„Oh Jumal,“ ütles ta: „Nüüd laseb ta!“ Ja ääretu igatsus oli temal — veel kord näha tervet välja täis säärast kulda. Ent tal polnud jõudu kuuli eest põgeneda.

Aleksander vingus kärus ja hüüdis naise nime. Kuid Nadjeshda pani käed risti, seisis paigal ja sosistas, olgugi et vaenlane seda kuulda ei võinud:

„Lase pealegi, nii on hea!“

Daniel aga vaatas, imestas, ega lasknud.

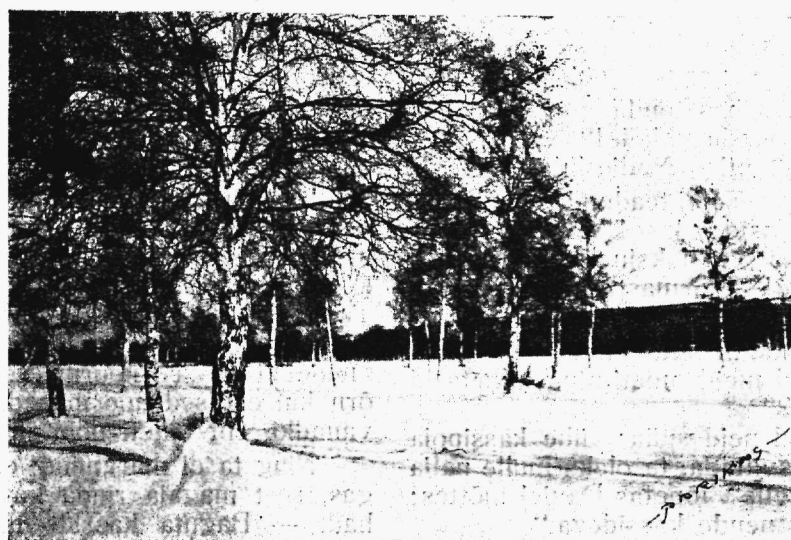
„Võib ka olla, et loll olen; ehk on mets röövliid täis.“ Aga ta naeratas sealjuures ja ütles:

„Tulgu, mis tuleb. Kui nad mu tapavad, on kõik viletsus ka surnud!“

Ent see mure polnud täitsa tõsine, sest kogu ta veri naeratas, kogu ihul tundus nagu mingi õrna käe kallistust. Naeratus õitses ta näol nii, et tal raske oli tõsiseks jääda, kui Nadjeshda viimaks ägades seisma jäi.

Daniel tõi võorastele lambaliha ja marjade ning metskirside mahla. Aleksander ei tänanud. Ta tundis ainult: see on keedetud liha!

Foto Parikas.

Eesti maastik.

Pikkamööda, pikkamööda ajas ta end tüve taga sirgu ja kui metsast pauku ei tulnud, seisis ta vabalt püsti. Keegi ei lasknud.

„Oled sa üksik?“ küsis ta.

„Mu taga metsas on mees kärus pikali, ta ei suuda käia ega seista.“

„On ta tõbine?“

„Ei, ta on nälgimisest nõrk!“

„Too püssid sinna puu juure, siis võite tulla.“

Nadjeshda ruttas kärus juurde, võttis Aleksandri püssi ja viis ühes enda püssiga puu alla. Siis läks ta tagasi kärus juurde. Kui ta kärus vedades raismikule tuli, seisis Daniel ikka alles paigal ja tema süda tuksus valjusti. Ta mõtles Manasse ennustuse peale: Isand saab sulle head tegema ja sulle armastuse andma! Talle näis, nagu tuleks tõesti õnn üle raismiku. Ta ütles:

Ta ei teadnud muud kui seda. Nadjeshda aga ütles:

„Täna, seltsimees!“

Siis läks Daniel majja, sulges keldriluugi ja aetas nahkadest magadisaseme selle peale. Ta täitis piibu lehtedega ning süütas hõõguva söetükiga.

Aleksander vahtis temale ahnelt otsa.

„Võta,“ ütles Daniel: „ja anna teisele ka. Te pole vist ammu enam suitsetanud.“

Võõrad suitsetasid, kordamööda.

„Neetud elu,“ ütles Aleksander.

Kuid Nadjeshda naeratas ja ütles nagu laitvalt:

„Nii rikkad kui täna, pole me ammu enam olnud. Nagu rahu-ajal!“

Daniel naeris:

„Sul on tuju veel hea, mehike. Kuid sul on tõesti õigus: olen üks rikkamatest inimes-

test Venemaal, kuni keegi ei tea, kus ma olen. Kuidas te mind õieti leidsite?"

Nadjeshda jutustas jälgedest. Daniel nikutas pead:

„Olin mõttes viimseil päivil, seepärast olin mõnes asjas rumal. Ja kuidas tulite külla?"

„Tahtsime ainult põllult kõrretüükaid närida.“ vastas Nadjeshda: „aga leidsime koguni liha.“

„Liha? Imelik.“

Nadjeshda näitas enda käsi: kus kassi küünteiäljed mustade kärnadega olid kattunud.

„Ta pani vastu.“ ütles ta: „sest tal olid väikesed pojad.“

Daniel rõõgatas:

„Mis, minu kassi olete tapnud, metsalised?"

Ta haaras püssi.

„Lase ta maha.“ hüüdis Aleksander naisele ja vingerdas vihas enda nõrkuse üle: „Lase talle otse lõugade vahele!“

„Olime nälgas.“ ütles Nadjeshda.

„Oo, hea, et ma seda ei teadnud, kui sa raismiku serval kisendasid: lase! lase!“ sõnas Daniel vapustatuna: „Oleksin lasknud, usu mind, sest — tõesti! — armastasin seda kassi, armastasin väikseid kassikesi.“

„Miks oled meie peale kade selle liha pärast — ja söötsid meid ometi ning nimetasid ennast ise rikkaks?"

„Ma ei tahtnud neid süüa: ühe kassipoja tahtsin suureks kasvatada, ta oleks mulle nalja teinud. Ja peale selle“, lõpetas Daniel mõttes: „oli midagi imelist nende kassidega.“

„Tõepoolest“, hüüdis Aleksander: „kes tänapäev mõnda looma näeb ega taha seda süüa, see on hull.“

„Sina lõuamees“, vastas Daniel: „ajan su metsa, kui sa minuga ilusamini ei kõnele. Annan teile süüa; kuid see maja on minu. Seda peate teadma ja peate omandust austama.“

„Omandust ei ole, seltsimees“, ütles Aleksander hambaid ragistades; äkki hakkas ta jälle märatsema:

„Lase ta maha, lase ta maha!“

Raugedes ütles ta nõrgal häälel, kuid viha ja põlgusega:

„Kõik, mis ma näen, on minu!“

„Ei, kallid mõrtsuk ja mahalaskja, kui sa tööd ei tee, siis pole sul midagi. Mina ehitasin selle maja, mina üsna üksinda. On ilus ja tugev maja.“

Aleksander vaikis sootuks jõuetuna; ta silmad tõmblesid suletud laugede taga. Ta magas.

„Ära ole temale liig kuri.“ ütles Nadjeshda: „Ta on vägev mees, nõrkus teeb ta alatuks.

Pealegi näikse väga harva häid inimesi. Keegi ei oska enam kõneleda hea inimesega.“

„Ma ei ole hea,“ vastas Daniel: „kuid mõne päeva eest kohtasin püha mehe, kes Jeruusalema rändas.“

„Jeruusalem“, ütles Nadjeshda ja nautis sõna. Ammu ei olnud ta seda sõna ütelnud ega mõtelnudki.

Kui ka Nadjeshda magas, läks Daniel välja ning hävitas jäljed. Nüüd oli ta maja jälle kaitsitud ning leidmatu.

Hommikul ärkas ta ühes metsaga nagu alati. Rohekas kuldne valgus oli majas. Veel enne kui ta silmad avas, tundis ta erutavat rõõmu veres; iga asi ümberkaudu näis talle armsamana kui varem kunagi. Äkki teadis ta: inimesed olid tulnud. Ta tõusis istukile ja vaatas imestades ning aukartlikult sinna, kus mõlemad alles magasid. Nadjeshda lamas täitsa vakka, veidi puna oli magades tema näkku valgunud. Aleksander oli hall ja tema otsaesine uneski tusane. Sagedasti näris ta piinatuna huuli, tema käed näisid nägematuid putukaid eemale tõrjuvat. Daniel imestas väga, et teine meestest habemetu oli, sest tol ajal olid mehed kogu ilmas karvased ja karedad kui loomad. Ta küsis endalt, kas see mitte noormees ei ole.

„Jah“, ütles ta naeratades iseendale: „muidugi on see noormees. Mitte nii sile ja õrn kui endised noormehed, kalk ja tige nagu vanadki, ent ometi noor inimene.“

Ning ta ei märganud, et ta ees naine hingas, sest magaja rinda katsid räbalad ja nahad, — Baguta kasside nahad olid ka juba nende seas.

Nadjeshdal oli kaunis unenägu. Ta nägi Danieli rukkipooldu ning tüse lehm lähenes viljapeadele. Daniel tuli ja kandis valendavat, puhtaks küüritud puupangi. Ta kallistas looma ja andis talle heleda laksu reieluudele ning lehm ümises mugavas mõnutundes. Siis lüpsis Daniel lehma, tugevate jugadena voolas piim ning auras elusoojusest. Nadjeshda avas näljase suu ning vaatas pange, mille põhja juba valged helmepiisad katsid. Valgest vedelikust tundis ta enda näo valgena kumavat ja naeratas ääretus õnnes.

Seda naeratust nägi Daniel ja ajas enda sirgemaks. Ja mustel silmil jõi ta naeratust kui valgust.

„Kunas on keegi naeratanud nagu sina?“ küsis ta: „Manasse naeratas nii, kuid siiski teisiti, sest temal on karvane habe. Sa silenägu,“ ütles ta liigutusega: „Sa silenägu! Mis sa unes näed? Võid, sinki või vorsti? Tahaksin sulle säärase eine valmistada, poiss, kui aga suudaksin.“

Paks erilane sumises ammu juba majas; aga Daniel kuulis teda alles nüüd, sest ta riivas Danieli otsaesist ning jahutas seda möödalennates.

„Summ — summ“, ütles Daniel: „sumise poisile midagi kõrvu! Temale kuulduks see imena! Et sa teda aga ei nõela!“

Siis läks ta keldrisse, kuid mitte luugi kaudu — see pidi tema saladuseks jääma — vaid kaugemalt metsast. Seal lõppes tihedasse padrikusse käik, mille ta raske tööga oli kaevanud. Ta ronis käiku ja jõudis seda mööda maja alla keldrisse. Pinevalt kuulas ta, kuigi narur oli loota, et magajate hingamine siia kos-

kese tüki hapendatud leiva taigat, mida ta kogu aastate jooksul ikka jälle oli uuendanud ja hoidnud nagu kustumata tuld kirikus altari ees.

Võõrad magasid alles. Ta valmistas kõik küpsetamiseks. Võõrad magasid nii kaua, et tal veel aega jätkus sõtkumiseks, ja kui nad viimaks ärkasid, seisis kaks taigapätsi kõrgele tõusnud päikse paistel ning läikisid palavatena. Ent pätsid olid põõsastikku peidetud, sest noormehe naeratuse eest tahtis Daniel võõraid pööraselt üllatada.

Kui ta maja poole hakkas minema, seisis Nadjeshda ukse juures ja teretas. Daniel nae-

Läti vabariigi president
J. Tshakste.

Läti peaminister
Z. A. Meierovicz.

taks; aga ta kuulas siiski, sest tal oli igatsus inimsuust tuleva hääle järel. Enda rumalust märgates naeratas ta ainult.

Siis kobas ta pimedikus ning leidis kõik, mis ta vajab; kolme aasta jooksul oli ta sagedasti vargate-keldris õnnelikult ja võidurõõmsalt kobanud ja tundis hästi iga varanduse paika. Suurest plekktoosist võttis ta teed; tunni-kaane pealt loetles ta kaksteist tükki suhkrut. Ta pistis käe suhkrusse ja tundis, et tagavara veel kaks kämblalaiust sügav oli. Raudkruusi täitis ta tumeda mahlaga, mis vabarnatest, murakatest, kirsidest ja metsmeest oli valmistatud ja käärیدا lastud. Siis kandis ta imelised anded ettevaatlikult üles päevalgele. Ta tuli vel kord tagasi ja võttis väi-

ratas ja nimetas teda unimütsiks. Nadjeshda näitas oma jalgu ja ütles:

„Nagu hobune, nagu hobune olen väsinud!“

Aga ta ei ütelnud seda valjusti ning näitas maja poole, kus Aleksander ikka alles magas, jõudu kogudes iga hingetõmbega.

Siis asus Daniel tööle. Tõrvaahjust tõi ta hõõguvaid süsi ning süütas tule. Kui vesi kees, viskas ta midagi vette; Nadjeshda nägi seda ukse juurest, kus ta päiksepaistel soendas, kuid ükskõikselt jäi ta paigale. Äkki pööras ta nagu imestanult ümber; imejärsku pööras ta ümber, ja ka Aleksander tõusis imestanult istukile.

„Tee!“ hüüdsid mõlemad: „Tee?“

(Järgneb.)

Mädanemine ja roiskumine.

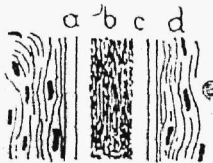
Dr. med. A. Valdes.

Mädanemine ja roiskumine on oma iseloomu poolest kaks täiesti lahkuminevat protsessi, kuid harilikus elus nimetatakse neid mõlemaid mädanemiseks.

Mädanemine.

Mädanemine toimub elavas organismis. Ta on üks põletiku liikidest.

Kehaosas, kus põletik algab, peenikesed veresooneid laienevad ja verevool jääb neis aeglasemaks (vaata joonist. nr. 1 ja 2). Veresoonte laienemise tõttu punetab põletiku koht.

Joonist. nr. 1. Veresoone mikroskoobi all mitu sada korda suurendatult.

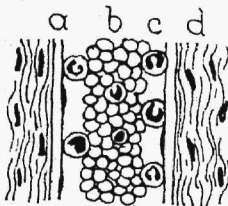
Veresoontes voolab veri nii, et verelibled kui raskemad osad asetsevad verevoolu samba keskosas (b), seinte ääres liigub vereleeme kiht ilma libledeta (c). Kui vere ringvoolu mikroskoobi all vaadata, siis lendavad libled sedavõrd kiiresti silmade eest mööda, et neid pole üksikult näha, nagu kiiresti keerlevas rattas kodarad.

a — veresoone sein.

b — verevoolu samba keskosas verelibledega.

c — verevoolu samba seinäärne kiht, milles ainult vereleem.

d — veresoont ümbritsev sidekude rakkude ja kiududega.

Joonist. nr. 2.

Põletiku ajal laieneb veresoone. Verevool muutub sedavõrd aeglasemaks, et mikroskoobi all võib üksikuid verelipli voolusambas (b) tähele panna. Samal ajal valged verelibled astuvad teiste seast välja ja võtavad aset seina ääres (c).

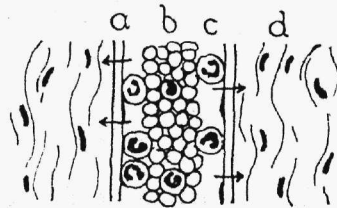
a — veresoone sein.

b — verevoolu samba keskosas, milles peajalikul punased ja ainult mõned üksikud valged verelibled edasi voolavad.

c — voolusamba keskosast seina ääre ilmunud valged verelibled.

d — veresoont ümbritsev sidekude.

Veresoonte seinad muutuvad sel puhul sedavõrd läbilaskvateks, et nende läbi hakkavad üksikud vereosad ümbritsevasse koesse pääseda. Vereleent nõrgub kudede rakkude vahele suurel hulgal, nii et koed puuduvad ehk paistetavad silmanähtavalt (vaata joon. nr. 3).

Joonist. nr. 3.

Veresoone sein kannatab põletiku ajal, ta hakkab vereleent suuremal hulgal läbi laskma, nagu nooled joonisel näitavad. Vereleem on värvitu ja läbipaistev vedelik, sellepärast pole võimalik mikroskoobi abil tema liikumist läbi seina näha. Kuid tema kogunemist kudesse võib tähele panna, — kudesse, näituseks sidekoesse, koguv vereleem nihutab rakud ja kiud üksteisest eemale, selle läbi koed puuduvad või tursuvad suuremaks. See on põletiku paistetus.

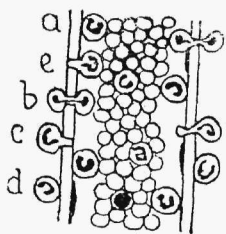
a — veresoone sein, mille läbi vereleem nõrgub.

b — verevoolu samba keskosas.

c — valged verelibled seina ääres.

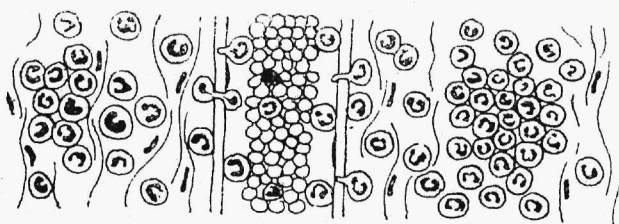
d — sidekude, mille kiud on üksteisest vereleemega eemale aetud ja selle tõttu paisunud (võrdle sidekoega joonist. nr. 1 ja 2).

Valged verelibled tungivad suurel hulgal läbi veresoonte seina ümbritsevasse koesse (vaata joonist. nr. 4 ja 5).

Joonist. nr. 4.
Valged verelibled poevad läbi veresoone seina.

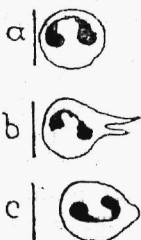
- a — veresoone sees seina ääres seisev valge verelible.
- e — valge verelible on seina sisse protoplasma haru saatnud.
- b — valge verelible poolkeha on juba läbi seina pääsenud.
- c — valgel vereliblel on ainult väike haru veel seina sees.
- d — valge verelible on juba täiesti läbi seina jõudnud.

Joonist. nr. 5.

Läbi seina pugunud valged verelible ei jää mitte seina lähedale seisma, vaid rändavad kudedes edasi sinna poole, kus põletiku tekitajad.

Valged verelible on rakud, mis võivad ise edasi liikuda nagu amööb, — nad ajavad protoplasma harusid välja ja nii nihkuvad edasi, nad on rändarakud. Ka põletiku ajal valged verelibled poevad läbi veresoonte seinte ja rändavad kudedesse, kus põletiku süüdlased pesitsevad, oma enese liikumise abil (vaata joonist. nr. 6).

Joonist. nr. 6.

A — valge verelible seisab kriipsu juures, b — ajab protoplasma haru nagu jala (ebajalg) välja, c — sellele harule nihkub järele muu osa protoplasmast ja tuum, ja nii on valge verelible kriipsust eemale liikunud oma enese jõul. Ta võib vahetpidamata ühes sihis harusid välja saata ja nii võrdlemisi kaugele rännata.

Punastel verelibledel pole liikumise võimist. Nad võivad põletiku korral ainult siis läbi soonte seina pääseda, kui viimased on põletiku tekitaja mõjul raskesti vigastatud.

Üksikutel põletiku juhtumistel ei tule veresoontest mitte ühevõrra kõiki vereosasisid välja, ühede põletikkude puhul ainult vereleem: teiste puhul — peale vereleeme ka valged verelible, kolmandal korral — ka punased verelible.

Mõne põletiku ajal valged verelible rändavad lõpmata suurel hulgal põletiku pesasse. Põletajate tekitajate mõjul võivad ka kudede rakud surra, laguneda ja pudrutaoliseks massiks muutuda. Sel viisil tekib põletiku pesas vedel segu, mis seisab koos veresoontest väljatulnud leemest, lagunenenud koe jäämustest, kuid peaaesjalikult valgetest verelibledest. See vedel segu ongi mäd. Sellepärast nimetatakse põletikku, mille puhul suurel hulgal valged verelible põletiku pesasse kogunevad, mädapõletikuks või mädanemiseks.

Põletikka põhjustavad mitmet laadi tegurid, kuid peaaesjalikult pisilased. Mädapõletikku tekitavad ainult teatavad pisilased. Neid nimetatakse mädapisilasteks. Viimaste seas seisavad esimesel kohal kahte liiki ümmargused pisilased — mädakokid: ühed mädakokid moodustavad omal signemisel kobarasarnaseid rühmi (kobarkokid-stafülokokid) ja teised kette (kettkokid-streptokokid) (vaata joon. nr. 7). Mädapisilasi on lugemata hulgal inimest ümbritsevas keskkonnas, — igasuguste asjade peal, tolmus jne. Siin püsivad nad elavas seisukorras, kuid ei sigi.

Joon. nr. 7. Mädapisilased 1000 korda suurendatult.
a — kobarkokid (stafülokokid).
b — kettkokid (streptokokid).

Inimese nahk on sedavõrd tihe, et selle läbi ei pääse mingisugused pisilased. Kui aga nahk katkeneb, kas haavamisel, põletamisel või mõnel muul põhjusel, siis on väravad lahti pisilastele, ka mädapisilastele kudedesse astumiseks. Pinnaga või nõela otsaga võidakse

pisilasi otsekohe kudedesse kanda, neid sinna nagu tippida, — pind või nõel tõmmatakse välja, kuid pisilased jäävad sinna.

Alles elavates kudedes võivad mädapisilased lopsakalt sigida ja täies hoos elada. Siin on nendele soojust ja toitu kasvamiseks ja sigimiseks. Vähe sellest, et nad kudedes arvel elavad, nad ise produtseerivad aineid, mis mürgiselt mõjuvad ümbritsevate kudedes peale, — rakud surevad ja nõnda hävineb elav kude. Need mürgid võivad mitte ainult koha peal kus pisilased elutsevad, kurja teha, vaid seal läbi veresoonte seinte vere sisse imbuda. Veri kannab neid mürka mööda tervet organismi laiali, kus nad rakkude peale, ka peaju ja südame rakkude peale, halvavalt ja tapvalt mõjuvad. Mii langeb terve organism väikeste pisilaste ohvriks.

Pisilased on kurjad vaenlased organismile, kui nad selle sisse on sattunud. Kuid organism pole mitte võimetu nende vastu. Kui mädapisilased satuvad kuhugile kehaosasse ja hakkavad seal elama, sigima ja mürgiseid olluseid valmistama, mis organismile kahjulikud, siis algab organism nendega võitlust. Valged verelibled on kui sõdurid, kes organismi kaitseks pisilaste vastu välja astuvad. Valgeid verelipli meelita põletiku pesasse pisilaste mürgid. Valged verelibled lähevad nende mürkide peale, nagu haisu peale välja. Kui valged verelibled on oma rändamisega põletikku tekitajate pisilaste juure jõudnud, siis hakkavad nad pisilasi õgima, nad haaravad protoplasma harudega pisilasi oma keha sisse ja seedivad neid seal ära (vaata joon. nr. 8.) Selles võitluses langevad ka valged verelibled. Mädapõletik ehk mädanemine on seega suure elulise tähtsusega protsess,

Joon. nr. 8. Valged verelibled, mille kehas mädakokid.

On pisilasi, kelle mürgid mitte ainult ei meelita valgeid verelipli oma juurde, vaid kogunisti peletavad neid eemale. Põletik ei saa siis mädanemiseloomu, organism katsub sel puhul teiste abinõudega vaenlasi hävitada.

Mädapisilased võivad, mitte ainult oma mürka veresoontesse saata, vaid ka ise sinna sisse suurel hulgal pääseda, kui veresoone sein juhtub mädanemise läbi rebenema. Veresoonte sattunud pisilasi kannab verevool teistesse kehaosadesse, kus nad peatama võivad jääda,

oma elamispesa asutada ja nii uues kohas mädapõletikku põhjustada. Näituseks kusagil näpuotsas on mädapõletik, sealt võivad pisilased veresoonte kaudu maksa, südamesse, peaajusse jne. pääseda Mädapisilaste või nende mürkide verde pääsemist nimetatakse — mädaveresuseks ehk verekihvituseks.

Roiskumine.

Roiskuda võib surnud organism või elava organismi surnud osa.

Kui lihatükk jääb õhu kätte seisma, siis muutub ta värv ja ta hakkab lagunema, — kõvad koed muutuvad haisevaks vedelikuks. Seda nimetame roiskumiseks. Samuti roiskub surnud looma ja inimese keha, kui see õhu kätte jääb seisma.

Roiskumine on keemiline protsess: väga keerulise keemilise ehitusega orgaanilised ained, millest organismi koed koos seisavad, lagunevad sel puhul ikka rohkem ja rohkem lihtsamateks aineteks. See protsess ei sünni mitte järsku, vaid järk-järgult. Orgaaniliste oluste lagunemisel tekkivate ainete seas on palju sarnaseid aineid, mis paha haisuga, ja mis veel tähtsam, ka aineid, mis väga mürgised on inimese organismile. Roiskumisel võivad tekkida nii mürgised ained, mille üks tilk võib inimest juba surmata.

Roiskumine toimub pisilaste mõjul. Need on roiskpisilased. Roiskpisilased on hoopis teised, kui mädapisilased. Mädapisilased võivad elada ja sigida ainult organismi elavates kudedes, roiskpisilased aga surnud kudedes. Roiskpisilasi on õhus, maa peal ja loomade eneste küljes lõpmata hulgal.

Elava organismi üks või teine kehaosa võib ka surra, ilma et organism selle juures veel sureks. Näituseks, inimese sääred on ratta alla jäänud ja purustatud, kuid mitte otsast ära lõigatud. Sel puhul võib jalg allpool purustamiskohta surra. Surnud jalaga, mis elava inimese küljes, sünnib sama lugu, mis iga teise surnud lihaga. Roiskpisilased asuvad läbi katkise naha surnud kudedesse, ja algavad oma tööd: koed lagunevad pehmeks haisevaks massiks. Ja siin tekivad samuti mürgised ained, mis surnud kudedest otsekohe veresoontesse võivad imbuda ja elu võtta. Roiskainete veresse pääsemist nimetatakse roiskveresuseks.

Nagu näha, mädanemine ja roiskumine on kaks ise asja. Arstiteaduses tehakse nende vahel kindlat vahet, seda vahet tuleb ka harilikus elus ja iseäranis kirjakeeles. Paljudes teistes keeltes on nende mõistete väljendamiseks eraldi oskussõnad. Seda tuleb ka meil kavakindlalt läbi viia.

KARL EDUARD SÖÖT

60-neaastane. ¹⁾

Vanadus võtab kõigi üle võimust. Kes usuks, et K. E. Sööt, see igavese nooruse kuju oma lauludes ja välimuses, ka sinna maale on jõudnud, kust n. n. piibli vanadus varsti hakab: „meie aastate päivi on seitsekümmend, ja kui keegi väga tugev on, siis on neid kaheksakümmend aastat ja nende ülem asi on vaevaline ja vilets.“

Noh, Sööt nii kaugel ammugi veel ei ole. Tema käib ikka ailes poissmehena, noorherra nime all ja on seda ka alles tõepoolest. Tal ei ole aegagi vanaks minna, sest hommikust õhtuni on see mees rakkes.

Paljud on kangeid töömehi meil ja mujal, kuid suurem hulk neist on töös oma igapäise leivapalukese või aga rikkuse kokkukuhjamise eest. Ja vähe jääb niisugustel töömeestel aega üle oma kaasinimeste kasuks.

K. E. Sööt on selles suhtes koguni isearaline nähtus. Et tema küll sotsialistlike ainuõigekstegeva õpetuse sisse ei usu, siiski näitab ta tegelikult nende arvamist kinnitavat, et meie töökoorm igapäevase leiva eest ainult sellepärast nii raske on, et see töö praeguse seltskondliku korra juures liig halvasti on korraldatud. Nende arust tuleb uue sotsialistlike ilmakorra juures, kus kõik töö riigi poolt korraldatud, iga kodanik riigi poolt tööle mobiliseerida, nagu nüüd väeteenistusse, ja kui ta umbes neljakümneviie aastani 8 tundi päevas on rühmanud, siis on ta elutöö tehtud. Ta on omale riigi kätte niipalju varandust kogunud, et ta eluaegse puhkepalgaga tööst vabastatakse ja teise poole oma east vabalt võib filosofeerida ja „kõik neli taevast vastu jalgu ajades“ ilma üle järele mõtelda.

Sööt on oma leivamurega ilma sotsialistlike ilmakorrate umbes niiviisi valmis saanud. Kibedasti tööd tehes, seal kõrval aga ka usinasti luuletades ja kirjutades oli ta juba viisteistkümmend aastat tagasi niikaugel, et ta oma laialise kirjastusäri ja trükikoja ühes suure majaga likvideeris ja oma kirjanduslistele huvidele vabalt ja segamata tahtis anduda.

Mäletan selgesti, kuidas ta tolkorral pikemast reisist Lääne-Euroopasse kõneles, kus ta sealse kirjaniku-ilmaga kokku puutudes ja lõunapoolist loodust harrastades ennast värskendada tahtis.

Kuid inimene mõtleb, aga Jumal juhib. Tuli ilmasõda kõigi oma ennekuulmata kõrvalnähtustega. Reisimine sai võimatuks, rahavääratus langes. Söödil tuli, et mitte kõike kaotada, kapitaali jälle majadesse paigutada ja töösse hakata. Ta astus ühelt poolt „Postimehe“ toimetusse, teiselt poolt veel rohkem ühiskondlisse tegevusse, veel rohkem kui enne. Kõik teadsid, et jõukas Sööt oma äri oli likvideerinud ja et tema jõudu nüüd kahekordselt võib ära kasutada. Eesti Kirjanduse Selts, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Noorsoo Kasv. Selts võtsid tema jõu kinni. niisama Eesti Põllumeeste Selts Tartus, kelle vana veteraan Sööt oli.

Ja siis tuli vabadussõda. Meie leiame Sööti kõige tulisema tegelasena väe seljataguses teenistuses, ühistöös ja punases ristis, väe varustustöös ja organiseerimises, haigemajade-asutustes, rahamuretsemises jne. Ja seal kõrval helises ta kannel kaasa nendele kõrgetele rahvuslikele tundelainetele, mis Eesti iseisvuse saavutasid, kuna suur osa meie moodsaid kirjanikke-kunstnikke „neile vastikust“ „tapmisest“ ja meeldivast ja närvideumastavast erootikast luuletas.

Maha jäi esiotsa väljamaa reis ja elumõnuse maitsemine. Sööt seisab jälle täie jõuga kodumaa elukeerus selle kõrval, kellest ta kord luuletas: „Sa astu ees, ma tulen järele.“

Ja vist lõpeb tema üldkasulik töö alles siis, kui ta elu lõpeb.

Mis on annud K. E. Söödile selle suure tööjõu ja aatelise sihi tema kogu elus?

Siin tuleme Söödi teise iseloomu külje juure. Söödile on värskust ja jõudu annud tema armastus luulekunsti vastu, mis teda kogu elu on saatnud, armastus kõige ilusa, ausa ja suure vastu. Kunst ei ole temale mitte olnud ei erevaks kuulsuse otsimiseks, ei lüpsilehmaks, vaid sisemiseks hingeliseks tarviduseks, mida inimene väljendama peab.

Tagasihoidlik, diskreet, nagu Sööt ise elus, on ka tema luule. See on peenikene filigraantöö, mis omal ajal, kui Eestis veel vähe rõhku pandi luule vormilise külje peale, teiste seast juba selles suhtes välja paistis. Ta laulis nagu leevikene märtsikuul tuulevarjulistes kohtades päikse poolses kuusesalus õrnalt ja mahedalt häälitseb, kuna lumi ümbruses veel metsi ja välju katab. Tema luuleaine oli võetud loodusest, isamaalistest tunnetest, kõige

¹⁾ K. E. Söödi pilt oli selle ajakirja 1. numbris.

rohkem ja kõige õnnelikumalt aga inimlikkudest tunnetest.

Kuidas laulab Sööt soojalt oma vanast isast, tema tööst, tema lootustest, tema surmast ja kõigest kaduvast inimlikkusest. Kui tagasihoidlikult käsitab ta sugulist armastust, seda lugedes pilkudest, käepigistustest, lilledest, kevadisest õielõhnast ja varjates seda oma südame sügavustesse. Aukartusega kõneleb ta naisest, nagu seisaks tal alatasa silma ees tema ülev kuju.

On võimatu üles lugeda lühikeses ajaleheartiklis K. E. Söödi üksikuid luuletooteid noorusest kuni viimase Petõfi piduni Tartus, kus Ungari vennasrahva suremata lauliku töid tema tõlkes ette kanti. Tema sulest on ilmunud luulekogud „Aasa õied“ I ja II jagu, „Rõõm ja mure“, „Saatus“, „Mälestused ja lootused“, viimati veel „Kodu.“

Söödi lastelaulud on õige tunderikkad ja väikeste hingeoludele lähedad. Lauludest on paljud ajalehtis kogumata laiali, nagu „Postimehes“ ja „Lindas.“ Lastelaulude kogu on ilmumas. Sööt on ka proosakirjandust käsitanud. Nii on tema tõlkes ilmunud „Zschokke das Goldmachedorf“ pealkirja all „Kuldala“ ja Sudermanni romaan „Frau Sorge“ „Mure“ nime all Grenzsteini „Olevikus“. Õige mitmesugust Söödi sulest pakuvad ka tema poolt väljaantud kuus aastakäiku (1899—1904) „Naljakaalendrit“ ja kalender „Aeg“ (1907).

Karl Eduard Sööt on sündinud 26. dets. (ue kal. järele) 1862 Tartumaal Vasula Lohkva külas, sai hariduse Tartu I kooliõpetajate seminari algkoolis, siis Tartu kreiskoolis. Oma

haridust on ta alatasa hoolega täiendanud eritunda võttes, kursustel käies ja lugedes.

Peale kooli lõpetamist oli Sööt lühikest aega vallakirjutaja, 1886 kuni 1893 „Oleviku“ toimetuse liige. A. Grenzsteiniga tülli minnes lahkus ta sealt ja asutas omale 1895 ise oma raamatukaupluse, trükikoja ja kirjastusäri, mis hästi läks, nii et ta varsti jõukaks meheks tõusis. Selle äri likvideeris ta enne ilmasõda, et oma kirjandusliste huvidele elada. Kuid ülal oleme kõnelenud, kuidas ilmasõda kõik need kavatsused nurja ajas.

K. E. Sööt on omale oma mõlemapoolse elutööga avaliku tegelasena ja luuletajana auväärilise koha võitnud meie kultuurajaloos. Nimetagu uuemad kirjanikud tema taolisi mehi ka „üleolevalt“ dilettantideks, mida nad ka tõepoolest suurelt osalt on, siiski võlgneme meie oma edene misloos Söödi sarnaste dilettantidele vähemalt niisama palju, kui uuematele elukutselistele „kirjanikkudele-kunstnikkudele“, kelle seas tulev aeg tugevat tuulamis-tööd saab tegema. Sest meeles peab pidama tarka kirjaniku sõna: „Wer den Besten seiner Zeit genug getan,

der hat gelebt für alle Zeiten.“

Kui inimene on K. E. Sööt omale oma laialises tutvusringis suurt poolehoidu ja lugupidamist võitnud. Ta on igalpool tagasihoidlik, armastusväärilik, lahtise käega oma kaas inimese puuduse vastu.

Kuuekümnepäevane Sööt on vaimliselt kui ka kehaliselt alles päris noor. Ta ei ole enast ammugi veel mitte arhiivi annud.

A. Jürgenstein.

Itaalia diktaator Mussolini, kes ennast uueks Napooleoniks pidada ja enesest sellekohase pildi lasknud valmistada.

Kui palju raha peaks riigis olema?

K. Kotsar.

Kaupmehed ja töösturid ei saa pankadelt laenu, pankadel ei ole. Kaebatakse: Raha on vähe. See kaebtus kostab kõrvu iseäranis neil maadel, kus rahakurs alaliselt langeb ja rahatrükimasinad kiires hoos töötavad, nagu Venemaal, Saksamaal, Poolas.

Kaebab üksik inimene, et temal raha vähe, siis ei hooli meie sellest. Teame ju, et inimene enesel raha küll kunagi ei leia olevat. Kaebavad aga paljud, siis tärkab küsimus, kas ehk tööpoolest raha liikumas vähe. Ühes sellega aga küsime: Kui palju peaks ühes riigis raha käimas olema?

Juba kaugelt üle 200 aasta tagasi avaldas keegi arvamist, et Inglismaal on niipalju raha vaja, kui suur kõikide maarentide pool osa, $\frac{1}{4}$ osa üüridest ja $\frac{1}{62}$ osa tööpalkadest aastas on, sest et maarent igas poolaastas, üür veerandaasta järele ja tööpalk nädalas välja makseti.

Sarnasel viisil on ka veel hiljem püütud välja arvata, kui palju ühes riigis raha vaja läheb, aga rahuldavat vastust ei ole leitud, sest et väga mitmed põhjused selleks mõjuvad, kas raha rohkem või vähem tarvis. Näit. mida jõukam maa, seda rohkem ostab iga inimene ja sellepärast on jõukal riigil maksuvahendid rohkem vaja. Käib aga raha ruttu ringi, siis on teda vähem vaja, ja kui riik kultuuriliselt edenenud, siis on tal jälle raha vähem vaja, sest et ta raha asemel muid maksuvahendid tarvitab. Näit. on Inglismaal tsheki tarvitamine maksmist juures nii tarvilik, et isegi käsitööliste tshekiga tööpalka tasutakse. Seda, kes tshekiga maksab, peetakse *gentelmaniks*. Seda aga, kes puhast raha annab, ainult *man'iks*. Ühisriikides õpetatakse lapsi juba koolis tshekiga maksmist tarvitama.

Panevad kultuurvaeses riigis inimesed raha kodus sukasärde, siis on raha riigis rohkem vaja. Sellest tuleb, et tarvidus raha koguhulga järele on igal maal isesugune. Seda kinnitavad ka ennesõjaaegsed arvud.

Enne sõda oli paberraha — toome arvud Dr. H. Leitneri järele — Jaapanis kõige vähem ja Prantsusmaal kõige rohkem. Saksa markades (sel ajal maksis Saksa mark ligi pool Venet rubla) tuli paberraha Jaapanis 12 marka, Inglismaal 14 marka, Venemaal 24 marka, Saksamaal 36 marka, Austria-Ungaris 38 marka, Itaalias 56 marka, Ühisriikides 104 marka ja Prantsusmaal 120 marka iga elaniku kohta.

Sel ajal oli neis riikides peale paberiraha veel kuld- ja hõberaha liikumas. Ühisriikide rahapaja direktori kokkuvõtte järele oli 1913. a. 1. jaan. neissamades riikides kuld-, hõbe- ja paberraha iga elaniku kohta: Jaapanis 23, Ve-

---

Söömine ei toida

üks, vaid toidavad need toiduollused, mis organism äraseedinult omandab. Linnasleib „Pain normal“ on valmistatud tervetest rukkiterist viisil, umbes nagu eelseedimine lindude pugus toimib, ja seedib „Pain normal“ seepärast kergemalt kui muu leib, korraldades üldist seedimist ja kõrvaldades kõhu rikkisolekut.

---

nemaal (kulda ja hõbedat ainult) 27 (paber peale selle), Saksamaal 89, Inglismaal 89, Ühisriikides 138 ja Prantsusmaal 205 marka.

Sel ajal oli kaubitsemine kõigis neis maades kaupade hulga poolest märksa suurem kui praegu.

Ei ole arvusid käepärast, kui palju neis riikides praegu raha käimas. Seda teab aga igaüks, et sõja ajal ja peale selle on igalpool, ka erapooletutes riikides, hulk uut raha käima pandud, aga ikka on veel „vähe“ ja puudus läheb seda tuntavamaks, mida rohkem raha juure trükitakse, nagu seda iseäranis selgelt Venemaal ja Saksamaalt kuuleme.

Üks asi on selge — kapitaali ja rahapuu- duse põhjus ei ole rahamärkide vähesus, vaid

alaline rahakursi langemine teeb kapitaali puudust. Siiski, juhtumisi võib tulla, kus sellest hoolimata, et raha käimas palju, ometi teda veel peab rohkendama. Nisugused juhtumised tulevad siis, kui mingisugused suured maksud kõik ühe aja peale on koondatud, põllumeestelt midagi suurel hulgal kokku ostetakse ja raha lühemaks või pikemaks ajaks maale seisma jääb, jne. Sarnastel juhtumistel võib ajutine

rahapuudus tulla ja siis peab seisukorra parandamiseks uut raha välja andma, mis aga pärast jälle tagasi tuleb korjata, kui põnev aeg möödab.

Küsimine: „Kui palju raha vaja oleks?“ jääb arvudes vastamata. Arvan, et ta jääb igavesti vastamata. Vastasel korral peaksime teadma, kus iga üksik raha liigub ja seisab.

PÄEVAPILT.

(Vaata pildid; [Vana Tallinn, Kungla, Müüriavahe tänav, Merel ja Käsitöö].)

Ei taha siin seletama hakata päevapildi ajalugu ega tema arenemiskäiku kuni meieajani, vaid lühidalt ära märkida seda vahet ja neid piiriseid, mis on kahe kujutava ala — maalikunsti ja päevapildi vahel.

Vanal ajal, kui veel ei tuntud valguspildistust, joonistati, maaliti, ehk vooliti soovitatavad objektid kunstnikkude poolt käsitsi. See aga oli kaunis kallis töö, mispärast kujutuste omamine ka ainult rohkem jõukamatele kättesaadavaks oli. Päevapildi ülesleidmisega aga hakkas see võimalus rohkem laienema.

Ja nüüd tarvitatakse päevapilti äralugemata aladel, kus ilalgi mingisugust kujujäljendust tahetakse saada.

Et päevapildistus puhtmehaaniline protsess on, siis on arusaadav, et ta ka punkti pealne on ja päevapiltnik võib pilti valmistada ainult olevaist asjust, kuna ta oma mõttekujutusi kunagi pildistada ei saa. Ta ei saa ka asjade värvi oma tahtmise järelle muuta.

Päevapiltnik näeb asju ainult aparadi objektiivi läbi. Kunstnik aga oma tundmuste prisma kaudu. Sellepärast puudub päevapildil individuaalne ilme, mis vastuoksaks igal kunstitööl tingimata olemas.

Sellepärast on arvamane, nagu tõrjuks päevapilt kujutava kunsti elust välja, ehk oleks temale suureks ja kardetavaks võistlejaks, täiesti absurd.

Kuid selle peale vaatamata, et päevapildistamine täiesti mehaaniline protsess on, võib tema abil siiski saada maitserikkaid ja koguniste kunstiväärtuslisi kujutusi. See ripub muidugi ülesvõtja maitsest ja kunstnikusilmast,

s. o. kuidas ja kust kohast ning missuguse valgustuse juures ta ülesvõtte teeb. Sest päevapildil võib opereerida ainult must—valgega, s. o. varju ja valgusega

Päevapilt on nagu ühevärviline joonistus (ei saa veel arvesse võtta värvilist fotoograafiat, mis algastmes).

Teda võib võrrelda litograafilise joonistusega, eau-forte'ga jne.

On huvitat tähele panna, et ühest ja samast kohast tehtud ülesvõtted nii mitmesugused oma kunstiväärtuse poolest saavad, kui valgustused ehk väljalõiked on olnud. Peale selle tõstab päevapildi maitserikkust veel kohaselt valitud kopeerimisviisi, paber ja toon.

Selleks, et hääd ja maitserikkast päevapilti saada, pole veel küllalt puhttehnilisest oskusest, vaid hea maitse on mõnduandev. Tihti peale leiame sealt, kus tehniline oskus puudulik, aga maitse, nii õelda kunstniku silm hästi arenenud, väga häid ülesvõtteid.

Meil on näituseks Tallinnas hulk elukutselisi päevapiltnikke, kes tehnilisest küljest tingimata oma asja hästi tunnevad, kuid ainult üksikud võivad maitserikkaid töid valmistada, sest suuremal hulgal vist puudub hea maitse.

Foto-klubi on, et päevapiltnikkude (niihästi asjaarmastajate kui ka elukutseliste) maitset arendada, juba mitmed võistlused toime pannud, mis õige häid tagajärgi on annud.

Käesolevas numbris leiavad lugejad viis paremat pilti Eesti fotoklubi võistlusest. Neis on aine ja selle „käsitusviisi“ trehvvavalt valitud ja ka moderni pilditehnika nõudeid täidetud. Kõik 5 pilti said I auhinna.

Kohtuminister Jaak Reichmann,

kes pärast dokumentide võltsija Kieseli vabastamist enam võimalikuks ei pea valitsusse jääda.

MÕNDASUGUST.

Kõige edurikkam näitekirjanik maailmas.

Chicagost tuleb teade, et seal Frank Bacon 58. eluaastas ära surnud. Kes oli see Frank Bacon, küsib Euroopa lugeja, kes seda nime arvatavasti esimest korda kuuleb. Frank Bacon oli näitleja ja kirjanik, ja et kõige suurem lavaline edu Ameerikas tema nimega seotud on, siis võib ütelda, et ta kõige edurikkam näitekirjanik ilmas oli.

Selle hiiglaedu, millega ta kõik Ameerika siamaalsed rekordid üle löi, saavutas ta üheainsa tühise tükiga ja see oli tema naljamäng „Lightnin“, mis septembris 1918 New-Yorgis esietendusele tuli ja mida sellest ajast peale, tähendab, rohkem kui neli aastat, vahetpidamata, õhtu õhtu järele mängiti, talvel ja suvel, kevadel ja süsel, ikka täissaali ees ja — igal etendusel mängis tema, autor, oma tüki peasa igal õhtul ja peale selle kaks kuni kolm korda nädalas peale lõunat. Ta oli seda osa kaks-tuhat korda mänginud, kui surm ta näitelavalt ära viis.

Ameeriklane arvab menu kohe rahasse ümber, ja ei ole huvitusest välja rehkendada, mitu dollarit see menu tegi — nagu seal öeldakse, Frank Bacon teenis selle ainukese tükiga umbes kolm miljoni kaksadaükskümmendtuhat dollarit. Kui meie nüüd ainelist tagajärge vaatame — ja ameeriklane võtab ainult selle arvesse — siis oli ta tõesti kõige edurikkam lavakirjanik ilmas.

Missugune on siis see tükk, millel nii kuulmatu edu oli? Olin ise uudishimuline, kirjutab keegi Saksa kirjanik, ja kui ma mineval aastal New-Yorgis olin, ruttasin „Lightnin“ vaatama. Ja ma võin ütelda, harva olen nii mõistmata imestusega seisnud lavalise edu saladuse ees, kui sellel õhtul „Gaiety“ teatris.

Sest — meie euroopaliste silmadega vaadatud — ei olnud selle tüki ega selle ettekande juures mitte midagi, mis seda kuulmata edu vähegi oleks õigustanud. See on lihtne jutt vanast hulgusest, kes elab oma naise hirmuvalitsuse all. Neil on võõrastemaja, mis selle läbi kuulus, et asetseb kahe Ameerika osariigi piiri peal. Pool võõrastemajast kuulub ühe, teine pool teise riigi alla. Ja et Ühisriikides igal üksikul riigil oma lahutamiseadus on, siis tulevad siia võõrastemajaja kokku paarid, kes ennast lahutada lasevad, et siis jälle abielusse astuda. Sellest võrdlemisi lihtsast mõttest sünnivad vähesed lõbusad olukorrad tükis.

Kõige kenam oli ta ise, vananev autor-näitleja, kes oma osa suure armastusväärilikkusega mängis. Kui talle kolmanda vaatuse lõpul tormiliselt kiitust avaldati, tuli ta eesriide ette ja pööras Ameerika kombe järele lühikese kõnega rahva poole, seletades mitu dollarit tükk senini juba teinud ja lõpetades väikese, kerge, jutustusega.

Tal oli näitleja ebausku, ta tõi edu ebajumalatele igasuguse ohvri. Sest kui raske oli tee tagajärjeni. Noores eas oli ta fotograaf, siis kuulutuste agent, reporter ja siis väga kena provintsi näitleja. Ta kirjutas ka tükke. Tagajärg, hiigla tagajärg tuli ta juure alles 54. eluaastal ja ei lasknud teda oma vampiiri küünte vahelt enam lahti. Ta ei saanud end vabastada tagajärjest, kuni surm selle autor-näitleja lavalt ära pühkis.

Vaene Frank Bacon!

Igatahes annab tema tühine kerge tükk Ameerika kultuurist ja sealse teatripublikumi maitsest kõige hiilgavama vaesusetunnistuse.

— n.

Kui palju raamatuid on ilmas?

Korduvalt on ette võetud kindlaks määrata raamatute arvu, mis on trükitud sest saadik, kui leiti lahtised tähed umbes aastal 1450. Arvamised kõiguvad 20 ja 10

miljoni vahel. Nüüd on üks Inglise mõõduandev isik hoolsate uurimuste põhjal sel alal uue hindamise üles seadnud, mis järgmised arwud annab: Viieteistkümnendal aastasajal oli 40.000 köidet, kuuteistkümnendal 570.000, seitsmeteistkümnendal 1¼ miljoni, kaheksateistkümnendal 2 miljoni ja üheksateistkümnendal 8½ miljoni raamatut. See annab meie aastasaja alguseni üldarvu 12.110.000 köidet. Nende juure tuleb siis veel ümmarguselt 15 miljoni perioodilist ajakirja, mis siin öieti mitte arvesse ei tule, sest et nende peale vaadata ei või kui raamatute peale kitsamas mõttes. 1922 aastal arvatakse raamatuturu saadusi 283.000 peale.

Käesoleva aastasaja 21 möödunud aastal on see arv keskmiselt 200.000, nii et 20 aastasajal raamatuproduktiooni üldsumma ümmarguselt 4.500.000 köidet välja teeb. Sellega tõuseb raamatute arv, mis trükikunsti leidmisest saadik ilmunud, ümmarguselt 16½ miljoni. Sellest hiiglaarvust võib igatahes ainult ühe õige väike osa kohta ütelda, et meil tegemist on raamatutega, millel kestev eluiga ja mis seda väärivad. Nende arvu hinnati 50.000 peale. Et aga seegi veel liiga kõrgelt võetud on, saab igatühele selgeks, kes kord ette võtab kokku seada nimekirja ainult mõnest tuhandest ilmkirjanduse paremast raamatust. —n.

Röövlipealiku mälestused.

Kes ei kirjutaks tänapäev mälestusi? Hiljuti avaldas oma mälestused 92-aastane Carmine Donatello Crocco, endine röövlipealik, praegu eluaegne vang Elba saare vangimajas, mis juba enam kui 60 aastat tema asupaigaks. Noore mehana oli Crocco sõduriks Sitsiilia kuninga väes. Ühe paraadi puhul astus poiss reast välja ja pööras kuninga poole palvega, lubatagu teda mõneks ajaks koju minna oma kümme alaealist vanda vaatama. Palvele lisas ta rumalast peast ähvarduse juure, vastasel korral võivat kuningal „rābalasti minna“. Selle eest vangistati Crocco. Ta põgenes, sattus uuesti vangi ja põgenes veel kord ning asutas 45-mehelise röövlitesalga, mille varal ta tükk aega kogu Lõuna-Itaaliat enda võimu all pidas. Ta võitles enda vastu saadatud väeosadega, kogus elanikkudelt maksusid, heitis 25 küla alla, nimetas linnadele ametnikke ning pürjermeisterid. Lõpuks saadeti Crocco vastu 12.000 meest, kes ta üle piiri paavsti valdkonda tõrjusid, kus ta vangistati ja eluaegsele sunnitööle mõisteti.

Nõukogude Venemaa „rahvuslik“ hümn.

Londoni „Morning Post“ teatab Moskvast, et nõukogude valitsus oma otsuse põhjal „Internatsionaali“ asemel „Natsionaal“ panna esimese auhinna määranud juudi heliloojale Berkovich'ile, Moskva konservatooriumi õpilasele, muusika eest uuele, Juudi-Wene luuletaja Gorsodetzki poolt loodud „Natsionaalile“. Auhinnaks on 10 miljoni nõukogude rubla, 15 meetrit riiet ja tiivklaver.

Uut „Natsionaalhümni“ mängitakse kõikidel pidulikudel juhtumistel enne „Internatsionaali“. —n.

Psükograaf.

Professor Jules Amar jutustab Echo de Paris's uuest aparadist, psükograafist, mis registreerib aju tegevust, nagu teatavad aparadid registreerivad hingamist või vere ringjooksu. Selle aparadi abil võib välja rehkendada aju ja meelte reageerimise kiirust väljaste muljete peale kui ka mõtlemise intensiivsust. Diagrammid (psükogrammid), mis aparat joonistab, on individuaalsed ja nad iseloomustavad iga inimolevust antropomeetrilise täpsusega.

13.

Psükograaf võiks tarvitust leida peaaesjalikult kasvatusteaduses ja kriminaal-arsiteaduses, kuna ta valgust heidab aju tegevuse peale, millest nii vähe teatakse.

Golfstroom.

Näib ekslik olevat arvamine, mille järele golfstroom, see Mexiko lahest väljaminev suur merevool, Aafrika ja Euroopa rannikutele ulatab. Le Danois, kes Atlandi ookeani hüdroloogiat kõige rohkem on uurinud, arvab, et golfstroom ei ulata üle Sargasso mere. Need soojad voolud, mis Aafrika ja Euroopa kallastele tulevad, tekiavad selle õpetlase arvates ekvaatorialusest kuumusest. Ekvatoriaalsed veed, paisudes suvisest kuumusest, hooavad vähem soolaste ja vähem raskete Põhjamere ja kontinendi äärsete vete poole. Neid voolusid peetigi senini golfstroomi harudeks.

Jaht teemandivälja peale.

Kõige suuremaks jahiks, mida siiaaani Transvaali ajalugu tunneb, ühe teemandivälja peale, tuleb lugeda kalliskivide kaevajate tormijooksu uuele väljale Kaalplaati's, 80 kilomeetrit Johannesburgist. 3000 teemandinäljast sünnitasid 2000 meetri pikkuse rongi. Kui avamise pidulikkus mööda oli, langes Inglise lipp, mis jahi algust tähendas, ja nüüd voolas pikk kaevajaterida üle 1000 ruutmeetri suuruse lainelise maastiku, mis rohuga kaetud. Noored ja vanad inimesed, poisid, naised ja tüdrukud, kõikide maade alamad tormasid edasi, et enesele tükk kasutoovat maad kindlustada. Nende tükkide juures, mida iseäranis rikkaks arvati, tekkis metsik mürd, kuid teemandivälja on nii suur, et kõik julgesti kaevata said. Lühikese aja pärast oli juba rohkem kui 1000 inimest kaevama hakanud, ja varsti tehti ka mõned suurepärased leidused, mis teiste lootusi kõige suuremal määral pingutasid. Siiaaani tehtud teemantide kaal on 1450 karaati ja nende väärtus 13.600 naela. —n.

NALI.

Uued rikkad. „Iial enam ei lähe ma teatri!“

„Mispärast?“

„Läksin sinna, et naisnäitlejate tualette vaadata. Lootsin, et seal kõige uuemaid moode näen.“

Ja siis?“

„Neil olid nii jäledad närud seljas, et lihtsalt häbi hakkas. Ma ei saa aru, kuidas direktor seda lubab!“

„Mis tükki n d siis mängisid?“

„Mingi Maksim Gorki „Põhjas.““

*

„Vabandage, herra, kelle tükki täna mängitakse?“

„Shakespeare'i.“

„Ah! Tunnen! Minu hea sõber!“

„Kas tõesti? Ta on ju kolmesaja aasta eest surnud?“

„Ah mõtelge! Kui ruttu aeg läheb!“

*

Ülemisel rõdul kummardab keegi üle rõduserva alla ja kisendab nii et kogu ruum rökkab:

„Karla ael! Eks ole ilus tükk?“

Sõber Karla vastab alt:

„Hoiaga aga et sa alla ei saja. Siin on piletid kallimad.“

*

Keegi kuulajatest pöörab temale tundmatu naabri poole:

„Vabandage, on see Meyerbeer või Grieg?“

„Ei tea. Ma pole siit linna elanik.“

*

¶ **Awamäng algab.** Esimestes ridades istuvad kaks toredat prouat ega lase ennast jutuajamises segada. Naabrid sisistavad diskreedilt. Wiimaks lubab endale keegi lähedal istujatest pahase märkuse.

„Küll on tänapäev viisakuseta inimesi teatris,“ tähendab tore proua ning jutustab rahulikult edasi.

*

Stiiliproov pahnaromaanist. Hambaid kiristades pidi krahv enesele tunnistama, et tal enam ühtegi hammast suus ei olnud.

*

Ikka tegev. „Teie mees on järsku suitsetama hakanud!“

„Arst keelas tal joomise ära, sellepärast hakkas ta suitsetama; ta ei taha kunagi tegevuseta olla.“

Kirjavastused.

G. K. „Samarkand“ huvitav, aga vormilt nõrk. Jääb avaldamata.

A. G. O—res. Teie rikkalikust saadetusest ei sünni midagi avaldamiseks. Teil ei näi annet puuduvat, aga peate nähtavasti luuletamist, proosakirjutamist ja nalja tegemist liiga kergeks asjaks.

V. H. T—s. Vahipostis. Juhtumus vabadussõja algust avaldamiseks nõrk. „Üüsisese rännakus“ väga hästi Sänna trubaduuri jäljendatud. Muinasjutud ei täida sisu ega vormi poolest meie ajakirja nõudeid. Jäävad kõik avaldamata.

T. M. I—kus. „Öö-pimedus“ väga kulunud vormis ja sagedasti vormita ja luuleta luuletus.

Peale selle on toimetusele järgmine kiri tulnud:

Pööran oma palvega teie poole, et kas teie oleks nõus minu luuletusi teile alluvas ajakirjas ära trükkima, ja neid enne trükkimist ära riimeerima.

Luuletan palju, aga vähe tunnen riimi; kui kõlbavad minu tööd, siis palun lahkelt teie ajakirjas ära trükkida. Mul on luuletusi umbes tuhande ligidale.

Palun teilt vastust.

Austusega (nimi.)

Kirjale oli kaubaproov, muidugi riimeerimata, juure lisatud. Ootame en gros saadetust.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Rud. Reimann. Päikseratas. Poeem. Illustreerind Jaan Vahtra. Kirjastand Ellai Võrun MCM XXII 30 lehekülge.

Rudolf Lesta. Ratsanikud üleval elukõrgus-tikul. Tartu-Viimnepäev — „Götterdämmerung“ Tallinnas. Lõuna-Eesti kirjastus, Valk, 1922.

Teatrikirjanduse keskkladu

Viljandis, H. Leoke'se raamatukaupluses.

Kõnetr. nr. 66.

Esitus Tallinnas: kirjastusühing „Areng“

Niguliste tän. 16. Kõnetr. 12-53.

Trükist ilmunud kui ka käsikirjades olevate näidendite väljalasnamine. Näendidid täiealastele ja lastele. Täielik nimekirj 164 lhk., milles mängude sisu kirjeldus, tegelaste nimed, näitelava sisseseade ja seletus, maksab 25 mk. Lühikesed nimekirjad hinnata!

Vastutav toimetaja Ed. Hubel. Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisuse trükikoda. Pikk tän. 2.

Piltidega ilustatud kirjandusline ja
rahvalik-teadusline ajakiri

Agu

ilmub Tallinnas uuest aastast üks kord nädalas.

„Ag u” toob väärtuslikka ja huvitavaid nowelle, jutustusi ja romaane, rahvalikteaduslisi kirjutusi kõigilt aladelt, arvustusi, pilget, nalja, uudiseid teaduse ja kultuuri aladelt, pilta jne.

Ajakirjas „Ag u” hakkas ilmuma 1. numbrist peale Arnold Ulitz'i romaan „Ararat”.

Ajakirja „Ag u”

tellimise hind:

1 kuus	—	120 marka
2	—	240
3	—	360
4	—	720

Üksik number 30 marka.

kuulutuste hind:

$\frac{1}{1}$	lehekülge	3500 mk.
$\frac{1}{2}$	—	1750
$\frac{1}{4}$	—	875
$\frac{1}{16}$	—	220
$\frac{1}{32}$	—	110

Kuulutus tekstis 100% kallim.

Tellimisi võtavad vastu kõik Eesti wabariigi postkontorid, kõik „Päewalehe” üksikute numbrite müügikohad ja tellimiste vastuwõtjad.

„Ag u” toimetuse ja talituse on Tallinnas, Pikk tän, nr. 2, „Päewalehe” ruumides. Kirjade aadress: Tallinn „Ag u”.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühjus.

Eesti Kirjastus-Ühisuse «Päevalehe»

**raamatu- ja kirjutus-
materjaalikauplus,**

Jaani tän. nr. 6, Krediit Panga majas,

soovib rikkalikus valikus odavamate päevahindadega
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladust koolidele,
- - - - -
õpetajaile ja õpilaskonnale - - -

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,
riigi- ja seltskonnaasutustele kontoriraamatuid
ja kantseleitarvidusi ja jällemüüjatele soodsa-
matel tingimistel igasuuguseid sesooni kaupe.

Maitserikkad ilu- ja lihtpostpaberid,
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad,

Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

Müük en detail ja en gros.

Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute
- - - - -
ja ajakirjade peale. - - -